

Hrad Helštýn

ZÁHORSKÁ KRONIKA.

Vlastivědný sborník Záhoří a Pobečví.

Ročník IX.

Prosinec 1926,

Čís. 2.

O B S A H :

O púhončích. (Jan Bađura.) — Soukenický cech v Hranicích. (Vlad. Bartovský.) — Památky uschované v malé věžičce farního kostela v Lipníku n. B. (J. Mráček.) — Dr. František Brzobohatý a Opavský Besedník. (Dr. Ant. Glos.) — Starost úradů o občany. (Čeněk Kramolíš.) — Pan vrchní Andreas Popp. (Ant. Svěrák.) — Zavázání zloděje. (R. Kout.) — Hrad u Kostelce a hrad u Přilep. (Dr. Fr. Příkryl.) Pamětní kniha obecní a návod k jejímu vedení. (J. Mráček.) O dolování uhlí v Zámrskách. (Jos. Krutílek.) — Jak na Záhoří strašovalo. (Sova Otto.) — Stréček Vincek. (Jos. Jakeš.) — Druhá tajná choďba na hradě Helštýně. (K. J. Heinyš.) — Drobné zprávy. (Z dějin obce Paršovic, kostela i fary. — První brambory v našich krajích.)

Štočky zapůjčilo Moravské zemské museum v Brně.

IX. ročník >Záhorské Kroniky< vychází $\frac{1}{4}$ letně (září, prosinec 1926, březen, červen 1927) v sešitech o 32 str. a 4 str. obálky. **Předplatné ročně 10 Kč do 1. ledna 1927 sníženo, po 1. lednu 1927 předplácí se 11 Kč. Jednotlivá čísla po 2 Kč 50 h. Placení děje se jedině slož. listy pobočného šekového úřadu v Brně na účet čís. 100.630. — Adresa na všechny zásilky: Časopis >Záhorská Kronika< v Dolním Újezdě u Lipníka n. B. Vydavatel, majitel a redaktor: Antonín Fröhlich, učitel v Dolním Újezdě u Lipníka n. B.**

Z REDAKCE A ADMINISTRACE.

Zaslali jste již předplatné?

K dnešnímu číslu přiloženy složní listky. Prosíme, aby jich bylo použito k zaplacení předplatného na letošní rok (do konce roku 1926 předplatné 10 Kč, po 1. lednu 1927 předplácí se 11 Kč), event. k zaplacení dlužného předplatného za minulý ročník. — Rádi uveřejníme vzpomínku na návštěvu pana presidenta v Hranicích. — I. ročník Záhorské Kroniky počal vycházeti již v roku 1891 v Soběchlebích u Lipníka n. B. (tedy před 35 lety) nákladem a za redakce pana Dra. Frant. Příkryla. Letos nastupuje Záhorská Kronika po deváté pouť po Záhoří a Pobečví. (IX. ročník).

REDAKCE DOŠLO:

Turistický průvodce Lipníkem a Helstýnem. Upravil profesor Bedřich Dušek. Nákladem V. Pátka, knihkupce v Lipníku n. B. 1926.

»**Věcné nauky**« dříve »časopis pro školní vlastivědu a nauku občanskou«. Ročník I (VII). Pořádá F. Pátek, sk. inspektor v Českém Brodě. Nakladatel a majitel Alcis Šasek, knihkupce ve Velkém Meziříčí. Předplatné na celý ročník, t. j. 10 sešitů, 12 Kč. Vřele doporučujeme.

Lidové léčení chorob zvířecích na Hané. Napsal Ing. Basíl Macalík. Kulturně historický příspěvek k dějinám chovu dobytka na Hané. Sborník Československé Akademie Zemědělské (15.) Zvláštní otisk I. A. Str. 455 až 488. Seš. 3. V Praze 1926.

ZÁHORSKÁ KRONIKA.

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK ZÁHOŘÍ A POBEČVÍ.
VYCHÁZÍ ČTVRTLETNĚ V DOL. ÚJEZDĚ U LIPNÍKA N. B.

Ročník IX.

Prosinec 1926.

Číslo 2.

Jan Baďura:

O pūhončích.*

Již ve 12. století připomínají se na Moravě soudy zemské, župní a slubné. Soudy župní byly dvoji, panský a vladyčí. Časem z různých příčin vešlo soudnictví župní v zapomenutí, zvláště když šířením německého práva nové poměry v zemi nastaly. Zřízeno bylo zemské právo čili zemský soud, které zasedalo s počátku v Brně, Olomouci, Znojmě, Hradci u Opavy, Jihlavě a Jemnici, později jen v Brně a Olomouci. Zemský soud se scházel v určitých dobách střídavě v Brně a Olomouci. Soud tento rozsuzoval v těžších případech trestních, v rozepřích o svobodný majetek pozemkový a větší obnosy peněžité. Přečiny a rozepře podřízenějšího významu rozsuzovalo menší právo čili menší soud. Předsedu zemského soudu býval markrabí nebo jeho zástupce, přísedícími členi stavu panského; soudu menšímu předsedal úředník dvorský, přísedícími byli členi stavu rytířského a později i městského.

Řád soudní skládal se z řízení přípravného a průvodného (vlastního soudního jednání). Toto se našeho předmětu netýká.

Řízení přípravné. Tři týdny před přijímáním pūhonů (žalob) bylo voláno po třikrát, vždy o trhu po sobě jdoucím, že panovník i páni svolili právo pustiti (zahájiti soud) a pūhonové že mají jíti. (Žaloby se mohou podávati.) Po třetím povolání v nejbližší pátek před sv. Jiřím zasedli menší úředníci k přijímání pūhonů a seděli po tři pátky střídavě v Olomouci a v Brně. Po těch šesti pátcích konaly se pūhony.

Žalobce (opovědce) opověděl žalobu u toho soudu, kde se řízení mělo vésti, načež dostal právo k žalobě (nárok). Každý žalobce osobně podával žalobu; nemohl otec syna ani syn otce zastupovati; nemohl-li pro nemoc se dostavití, dán mu rok nemocný (lhůta). Ale i obžalovaný se musel osobně dostavití k soudu. Jen za lidí poddané opovídali páni jejich a za poddané, kteří neměli statků v zemských deskách zapsaných, byli poháněni páni jejich.

Pohánějící napsal žalobu na lístek a odevzdal ji menšímu úředníkovi, kterýž ji zapsal i s chybami do knihy pūhonů. Za to

*) P r a m e n y : Dr. František Kameníček: Zemské sněmy a sjezdy moravské Rudolf Dvořák: Dějiny Moravy; Knihy pūhonů a jiné.

zapsání zaplatil, opovídal-li škody, 7 gr. a jest-li škod neodpovídal, 5 gr. Udal-li škodu větší než byla, ztratil při.

Menší úředníci na to doručovali púhon* (žalobu) pohnaným zvláštními posly, kteří při právu toliko olomuckém zvaní byli púhončími. V obecné mluvě byli jmenováni pohůnčáci. Při právu brněnském nazýváni byli posly. Byl-li pohnaný vzdálen příliš od Olomouce, nebo od Brna, musel žalobce púhončímu dáti koně, aby mohl žalobu včas doručiti. Jinak chodili púhončí pěšky, doprovázeni 4 lidmi. Púhončí, podepsav svým jménem púhon, šel k žalovanému tam, kde měl tento nemovitě jmění; byl-li žalovaný ženat, pohnán byl tam, kde bydlela žena. Nezasáhl-li púhončí pohnaného doma, oznámil domácím nebo čeládce, že tam byl, a na důkaz, že svou povinnost vykonal, učinil si někde tajné znamení, nebo vyřízнул si na okně nebo dveři třísku, kterou se vykázal u soudu. Vymlouval-li se pohnaný před soudem, že púhončí u něho nebyl, vyslána byla komise do jeho bytu a zjistila buď znamením nebo třískou vyříznutou, byl-li tam púhončí. Nedodal-li púhončí púhon, byl trestán tělesně a po dvě neděle vězněn a musel za sebe na ten čas zjednatí osobu jinou na své útraty, která by púhony roznášela. Kdo by púhončímu při dodávání púhonu činil překážky, byl trestán jako odbojník. Dodával-li púhon koňmo, neplatil mýta.

Púhončí připomínají se ponejprv r. 1250. Byli to svobodní dvoráci, usedlí z počátku v 7., později v 6. obcích, kteří měli své statky zapsány v deskách zemských, z nichž ale daní neplatili. Seděli: v Sobíškách 9, v Radvanicích a Hostkovicích po 6, v Nelešovicích 4, v Kněhničkách 3, v Dubčanech 1, v Předmostí 2. Celkem jich bylo 32. Později v Předmostí nebylo žádného. Počet jejich vůbec nebyl stálý, kolísal mezi 22—34; teprve později byl ustálen na 30.

R. 1750 zapsání jsou v úředních popisech tito púhončí: V Sobíškách na čís. 2. Jakub Fryč, 3. Jan Navrátil, 4. František Zehnula, 5. Jiří Stýskal, 6. Jan Zavadil, 8. František Stýskal, 14. Josef Suska, 15. Karel Suska, 16. František Chromeček.

*) Púhony byly různé. Měl-li púhončí púhon (obsilku k soudu) doručiti do západu slunce, jmenoval se p ú h o n s l u n e ě n í. Za míli dostal púhončí po groši, od polovice 16. století jenom po 2 bílých penězích. Tyto poplatky byly vypláceny ze soudních pokut. Od pohnaného dostal svačinu čili vřez. Jelikož doba jednoho dne bývala krátká, ustanoveno bylo později, že do téhodne má býti púhon doručen. Ve 14. a 15. století byl p ú h o n t r h o v ý v obyčeji. Tento byl oznamován na trhu v městě nejbližším sídlu obžalovaného, který neměl stálého bydlení, aby buď sám neb cd lídi na trhu jscucích se o púhoně zvěděl. — P ú h o n z a t k y n ě byl v obyčeji proti žalovaným, kteří neměli pozemkového jmění, a tudíž na svou čest slibovali k soudu se dostaviti. — P ú h o n k s v ě d o m í — když bylo zapotřebí svědků; těch muselo býti sedm, z nichž tři přísahali, ostatní čtyři, hodnověrní a rytířští lidé, prostě svědčili. Nepostavil-li tolik svědků, ztratil při; jen tehda ji neztratil, řekl-li »chci na panském nálezu dosti míti.« — Spory čestné byly bez púhonů vyřizovány u zemského hejtmana nebo u maršálka.

Měli všichni orného pole 420 měric, úhorů 208²/₃, zahrad 36 a pastvín 36.

V Radvanicích na čís. 1. Jos. Doležel, 2. Josef Kavka, 3. Jan Christin, 5. Jan Christin, 6. Martin Klvaňa a 7. Václav Stýskal. Měli orného pole 221 měric, úhorů 107, zahrad 7.

V Hostkovicích na č. 10. Jiří Harna, 11. Pavel Krejčí, 12. Eliška Stýskalová, 13. Jan Buchta, 14. Tomáš Harna a 15. Jan Sovka. Měli orného pole 201¹/₂ měř., úhorů 98, zahrad 6 a pastvín 8.

V Nelešovicích na č. 16. Antonín Libosvar, 17. František Dokoupil, 18. Florian Doležel, 19. Anna Zavadilová. Měli orného pole 140 měř., úhorů 68, a zahrad 3¹/₂.

V Kněhničkách na čís. 2. Mat. Kment, 3. František Sekyra a 11. Václav Dostal. Měli orného pole 111 m., úhorů 9 m a zahrad 6.

V Dubčanech na čís. 11. Jakub Majtner a 16. Josef Hrabal. Měli orného pole 98 měř., úhorů 4 a zahrad 2 m.

Tito všichni tvořili dohromady obec púhončí; své právo měli v Sobíškách, odkudž rychtář púhončí se starším purkmistrem řídili celou obec. V Sobíškách měli své gruntovní knihy, do nichž zapisovali kupy gruntů a satební smlouvy. V právě púhončím zasedali ještě 4 starší, z každé obce jeden; z Dubčan pro velkou vzdálenost pravidelně nebyl žáden.

Starší z Radvanic a z Hostkovic byli purkmistry ostatních púhončích ve svých obcích.

Pečeti měly dvě. Z r. 1749 měli pečeť kulatou, vodorovnou čarou (břevnem) ve dvě pole rozdělenou; horní pole bylo třemi čarami od středu paprskovitě k okraji vybihajcími rozděleno ve čtyři trojúhelníky; v dolním poli byla orlí hlava a noha; kolem znaku nápis: »Pečeť púhončích markrabství Moravského«. Druhá pečeť měla znak ptáka s psaním v zobáku a nápis okolo »Obec púhončí mark. morav. v kraji Olom.« První se užívalo, když byli v úřadě, druhá byla obce púhončí.

Púhončí byli podřízeni nejvyššímu komorníkovi, v soudnictví podléhali právu zemskému; byli osvobozeni ode všech robot a platů, jenom nejvyššímu komorníkovi pro snazší živení odváděli 30 m. ovsu, 30 slepic a 6 kop vejec. Provinil-li se který, nesměl býti vězněn v šatlavě vrchnostenské, nýbrž na radnici městské. Púhončí, kde jich bylo více, měli své krčmy a své pastýrny. — R. 1595 usneseno na sněmě zemském, aby i púhončí platili po 3 rýn. válečných daní. (Byly tehda boje proti Turkům.) R. 1596 na obecném sněmě v Brně usneseno, aby pro kraj olomucký bylo toliko 6 púhončích ponecháno, ostatní aby byli prodáni jako poddani vrchnostem, za stržené peníze aby bylo pro kraj brněnský zakoupeno 6 púhončích a zbytek peněz aby zůstal pro dobro země. Článek tento odevzdán byl v moc nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, aby nahledli do svobod a při-

vilegii týchž púhončích a učinili konečně rozhodnutí při nejbliže příštím soudu zemském. Púhončí prosili pány soudece, aby nebylo sáháno na jejich svobody a práva; nedostali ani odpovědi. Naopak museli se přiznati, co platili nejvyššímu komorníkovi, když se konaly soudy a podle těch platů byli odhadnuti. Na to při sněmě v Olomouci r. 1597 byli prodáni. Většinu jich (17) koupil zemský hejtman Dětřich Podstatský, pán na Veselíčku, koupil púhončí v Radvanicích, 5 Mikuláš Kobylka. Zároveň byla zrušena jejich privilegia, stav jejich i jinak se zhoršil; poněvadž byli nyní poddanými, mohli býti vězněni v šatlavách. Konečně o nich rozhodnutí ale bylo odloženo do příštího soudu v Olomouci. Toho využili a r. 1598 prosili císaře za ochranu, aby byli zachováni při svých starých právech. Žádáno od nich, aby ukázali psaná privilegia; těch ale neměli a proto zůstal prodej v platnosti. Než púhončí nechťeli nových vrchností poslouchati a proto obecný sněm v Olomouci r. 1599 nařídil, aby k poslušnosti přivedeni byli tresty a násilím.

Prodání púhončí však neustále domáhali se svých práv; i uložil sněm v Brně r. 1603 nejvyšším úředníkům a soudcům zemským, aby srovnali vše s pány, jimž byli prodáni. R. 1606 zvoleni na sněmě páni, kteří by jednali s pány, kteří púhončí koupili o zrušení kupní smlouvy; zatím ale mají púhončí státi pánům svým v poslušnosti. R. 1607 kup byl skutečně zrušen a kupitelům vráceny peníze i s úrčky. Púhončí, ale byli pro budoucí časy povinni platiti všechny berně i sbírky zemské a panovnické jako jiní svobodní dvořáci. Menší komorník kraje olomouckého měl za jejich statky vydávati příznávací listy na berně. Ale ani s tím vyřízením nebyli púhončí spokojeni a ještě r. 1612 zdráhali se platiti berně. Stavové byli nuceni odkázati to k dalšímu řízení nejv. úředníkům a soudům zemským, kteří od púhončích berně vybírali a nad to od r. 1651 platila celá obec púhončí roční akordní plat 60 rýn.

Úřad jejich trval až do 19. listopadu 1752, kdy císařským nařízením byl zrušen. Od té chvíle byli podřízeni vrchnostem, které si sami zvolili. Radvanští zvolili si vrchnost lipenskou, ač většina obce patřila pod vrchnost veselskou; Sobíšky též vrchnost lipenskou, Hostkovice kytovickou, Nelešovice kapitolskou, Dubčany olomouckou, Kněhničky chechovskou. Když r. 1792 založeny byly kvaterny (pozemkové knihy) dvořáků svobodných, rozhodl apelační soud i zemské gubernium, že statky púhončích do desk zemských nepatří, nýbrž, že mají zapsány býti do pozemkových knih okresu, ve kterém bydlí.

Než ačkoliv úřad púhončích zrušen byl, trvala ještě obec púhončí dále jak viděti z její gruntovních knih. Jsou v ní zaznamenány kupy a svatební smlouvy, jakož i nařízení týkající se pořádku v obci púhončí. Proto že kupy i svatební smlouvy jsou si podobny, uveřejníme příště po jednom vzorci kupu a svatební smlouvy v Radvanicích a nařízení pořádku v obci radvanské.

Vladimír Bartovský:

Soukenický cech v Hranicích.*

Zvykli jsme si dívati se na středověké instituce a ústavy jako na zařízení, která pod nátlakem církevní autority obracejí pozornost člověka na život posmrtný, záhrobí a věčnost. A přece středověk, jemuž tak rádi přidáváme přívlastek temný, měl vedle romantického rytířství a scholastické filosofie jedno zařízení, které charakterisuje tehdejší život stejně výstižně, jako obě předchozí a vychází při tom z věcných potřeb života. Jsou to cechy. Cechy byly páteří veškerého průmyslového a obchodního života ve středověku a o jejich významu svědčí v neposlední řadě ta okolnost, že živnostenský řád z 20. prosince 1859 sdružuje živnostníky ve společenstva, která nejsou v podstatě nic jiného než středověké cechy.

Rozvoj zřízení cechovního předpokládal vyvinutou organizaci měst. Teprve na základě městské autonomie a městského práva mohla se tato důležitá instituce rozvinouti tak široce, že její vliv přesahuje daleko zájmy čistě živnostenské a zasahuje i do událostí politických. Města středověká děkují v prvé řadě cechovnímu zřízení za svou moc a politický význam. Politicko-hospodářská důležitost cechů tkví také v tom, že ony to byly, které umožnily, že města stala se účinným klínem feudalismu, jenž politická práva činil závislá na držbě nemovitostí.

Města říšská (u nás královská) dobře vystihla, že jejich politická moc jde ruku v ruce s nezávislým zřízením cechovním a proto toto zřízení neobyčejně privilegovala. U měst poddanských byl ovšem důvod přízně vrchností k cechům zcela jiný. Vrchností šlo hlavně o to, aby měšťanstvo bylo zámožné a stalo se tak finanční rezervou svého pána; a k tomu nemohlo lépe sloužiti nic jiného než instituce, které se staraly o zdokonalení průmyslu, hledaly odbytiště pro živnostenské výrobky, čelily nekalé soutěži atd.

V každém městě bylo několik cechů nestejného významu a důležitosti. Byly cechy, které roznesly jméno svého města po celém tehdejším světě, takže město stalo se známějším než země a jinde zase rozkvětem některého cechu stalo se město tak zámožným, že se majetkově vyrovnala i znamenitým šlechticům. Hranice děkují za svůj blahobyť (středověký!) řemeslu soukenickému. Vznik cechu, který se v malém stal městu tím, čím byl městům severoněmeckým spolek hansovní, jest velmi nejasný pro naprostý nedostatek cechovních památek z té doby. Zdá se však, že soukeníci usazují se v Hranicích brzy po po-

*P r a m e n y: Knihy učňovské, tovaryšské a mistrovské bývalého cechu soukenického — Jos. H. Ag. Galaš: Památky cechu soukenického (rukopis v hranicím museu). Ústní podání pan Per. Pešla v Hranicích. — Kronika † p. J. Fuska, poštovního správce. — V. Bartovský: Hranice a lázně Teplice. 1924.

výšení Hranic na město, tedy v druhé polovině XIII. století a počátkem XIV. stol. organisují se v cech.

Rozkvětu řemesla bránil nedostatek místa, na němž dala by se živnost pohodlně prováděti. Teprve za vlády Jiříka z Poděbrad, když Hranice patřily znamenitému ochránci práv krá-

Tajemné vyobrazení řemesla soukenického.

lových na Moravě, panu Ctiboru Tovačovskému z Cimburka, rozšiřuje se vlastní město o nová předměstí a ta stávají se živnou půdou průmyslu. Vznikají čtvrti a ulice pod hradbami a vět-

šina z nich, zvláště ty, které se táhly podél potoků, jsou osazeny soukeníky.

Blahobytu hranických soukeníků zasadila těžkou ránu katastrofa bělohorská. Hraničtí soukeníci hlásili se převážně k sektě valdenských, později k Českým Bratřím. Přísnými mandáty Ferdinanda II. byli postaveni před dvojí možností: buď opustiti vlast a zachovati víru, anebo obětovati vyznání lásce k rodnému kraji. Většina mistrů volila raději vyhnanství, než by ustoupila od svého náboženského přesvědčení. Hraničtí emigranti prchají hlavně do Anglie, Holandska a Sedmíhradska.***) Tricetiletá válka jest vůbec nepříznivá průmyslu a cechovní zápis z těch dob jsou výmluvným svědectvím o žalostném stavu řemesla kdysi tak výnosného.

Teprve XVIII. stol. stává se novým věkem hranického soukenictví. Tehdy dostupuje počet samostatných mistrů soukenických v Hranicích na 400.

Za nový rozkvět vděčí cech v prvé řadě zlepšené organizaci odbytu, kterou začal budovati Žid David Vračlavský z tovaryšstva Karla Šejdy. Když Vračlavský Šejdu ošidil («jakž se od těch obřezaných bradáčů obyčejně stává,» stojí v prameňech), ujali se péče o získávání odbytišť četní jiní mistři a to tak svědomitě, že hranické sukno bylo hledáno nejen v sousedních Uhrách, ale i v Tyrolsku, v Dalmacii, v Itálii a v Turecku.

Konečný úpadek hranických soukeníků počíná se v čtyřicátých letech minulého století. Příčiny úpadku tkví jednak v tovární výrobě suken, s níž nemůže výroba rukodělná konkurovati, jednak ve zmenšení objednávek do ciziny. Dnes pracuje v Hranicích jediný člen bývalého mocného cechu soukenického p. Per. Pešl. (Příště dokončení).

J. Mráček:

Památky uschované v malé věžičce farního kostela v Lipníku n. Bečvou.

Letošního roku při opravě farního kostela sv. Jakuba v Lipníku byla snata 20. srpna báně na malé věžičce a v ní uložená cínová krabice, která obsahovala řadu listin a památek z doby minulé. Vyjmenujeme památky ty v časovém postupu.

I. V nejstarší listině uložené sem r. 1789 stojí psáno česky: 1788 14. Sept. ráno na úsvitě vyhořel chrám sv. Jakuba. 1789 tato věž vystavěna byla od mistra Josefa Románka, měšťenína Tobačovského (!) a Lipenského, a tovaryšův jeho Jiřího Rabla, Josefa Navrátila a Matěje Šubrtů. Báně zasazena byla od jeho políra Josefa Sokolíka, předměštěnína Lipenského dne 8. Juní

***) V Sedmíhradsku žijí do dnes potomci hranických soukeníků.

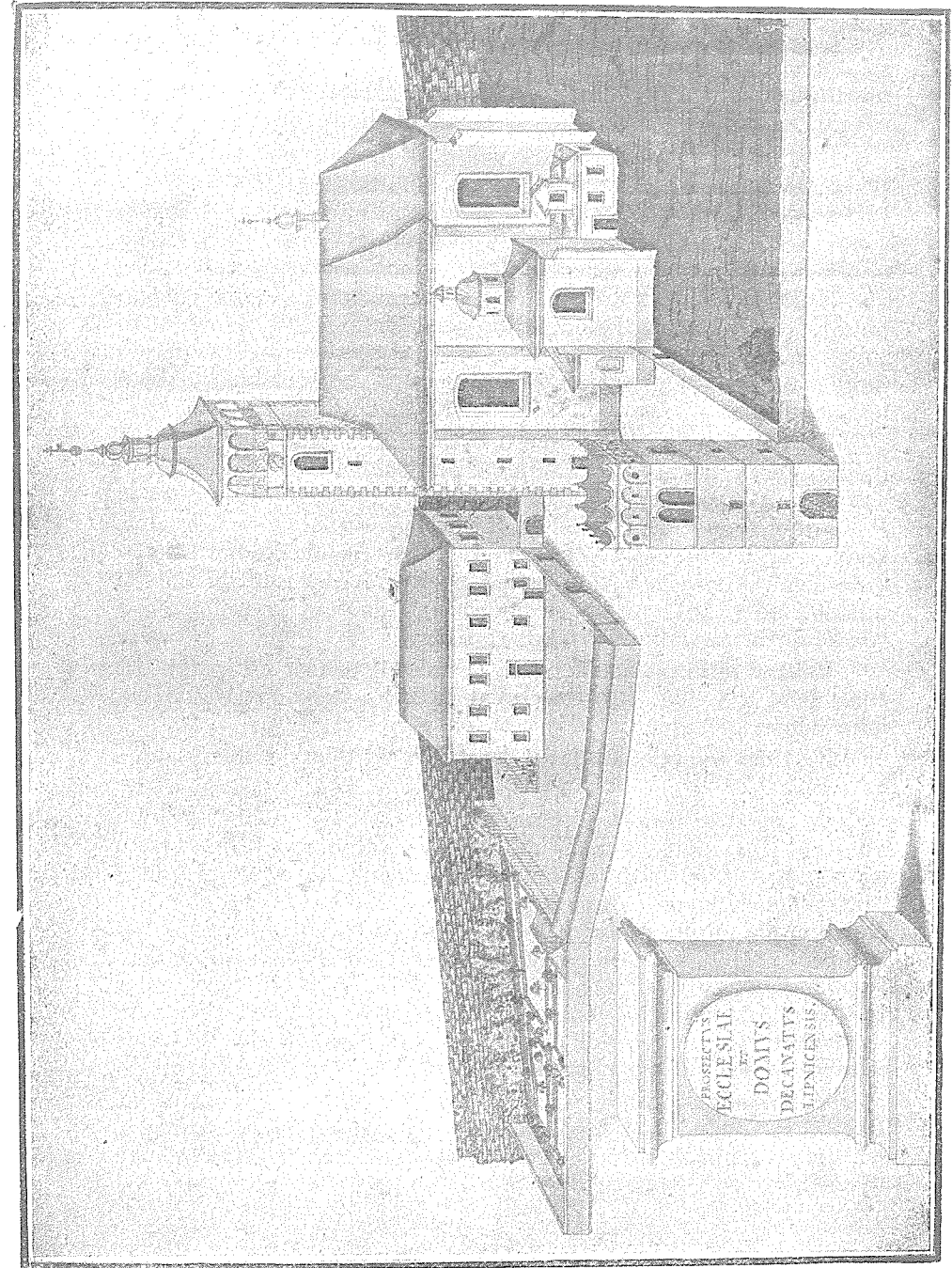
1789 za knížete Jana z Dietrichštejna, děkana Jana Hauschilda, kaplana Josefa Kornitzera, kooperatorů Františka Horčice a Antonína Foltina. Představení obce byli: Martin Hrubec, Filip Pučner, Karel Mayer a František Kuchelí; městský notarius Jiří Horčica, městský hospodář Jan Straka, kostelní hospodář Jakub Bitomský, rektor městské školy Josef Jelínek, varhaník Jakub Vala, kostelní muzikanti Jan Bernát, Karel Zíak, Josef Zbrošek, Antonín Tyraj, Ignác Myslivý, diákonisté a zpěváci od mládeže: Petr Pyšný, Josef Pyšný, Jan Fridrišek, Josef Dokoupil, Karel Orlík, Franz Klímek.

II. Po druhé vloženy listiny do bány věžičky při opravě r. 1841, které psány jsou německy. Prvá uvádí, že oprava stala se za panování císaře Ferdinanda I., a pak uvedena jsou jména hodnostářů státních v říši, v zemi a krajských, jméno arcibiskupa olomouckého a biskupa brněnského. Dále listina jmenuje osoby městské. Dle ní farářem a děkanem byl Mück Josef, kaplanem Vysoudil Petr, kooperátorem Večerka Jan. Magistrát a městský obecní výbor svobodného municipálního města Lipníka byl složen z těchto osob: Jan ze Sommerfeldtů, měšťanosta, Alois Vojtíšek, syndikus a první radní, Filip Zíak, druhý radní, Frant. Hohnaiser, třetí radní, Frant. Schreyer, městský účetní, Karel Fukatsch, magistrátní kancelista, Václav Steumann, diurnista, Valentin Lench, praktikant. Zástupci výboru: Kašpar Hudek a Frant. Straka. Členové výboru: Jan Böhme, Ant. Neff, Josef Gross, Karel Vymětal, Moric Stuschka, Josef Suchý, Ant. Brosch, Jakub Jiříček, Frant. Holešovský, Jiří Turek, Jan Mück, Josef Abendroth.

Druhá listina, podepsaná J. ze Sommerfeldtů, Al. Vojtíškem, Filipem Zíakem a Fr. Honeisrem, uvádí: Malá věžka opravovala se r. 1841. Severní dráha císaře Ferdinanda postavena toho roku až do Přerova, na jaře (1842) má jít až do Lipníka. Kdy bude celá vybudována, nelze udati; příčinu uvádí listina — nepříznivé poměry finanční. R. 1840 městské brány byly strženy. Nejvyšší dvorní místo naporučilo, aby přes Bečvu byl postaven most; náklad bude veliký, ve městě se doufá, že k tomu ještě nedojde. V poslední době mnohé kanály ve městě byly vybudovány. Kanceláře městské mají se přenést do poschodí radnice. Listina mluví o založení špitálu pro chudé; počalo se veřejnou sbírkou, která má tvořit kmenové jmění. Příčiněním starosty Sommerfeldta ve sbírce se pokračuje. Má být také založena nadace na opatrování léků.

Odtud se také dovídáme, že r. 1840 zemřel mrtvicí městský syndikus Bernard Kolitscher a po něm stal se syndikem magistrátní auskultant Alois Vojtíšek, který přišel do Lipníka z Frenštátu.

Dovídáme se také, že radní Josef Černý je ve vyšetřování (proč, se neříká) a proto obě místa nezkušených radních ne-

Kostel a fara v Lipníku (na počátku 18. století).

mohou býti trvale obsazena a jsou pouze zastupována: prvé místo Filipem Ziakem a druhé Frant. Honeisrem.

O poměrech obyvatelstva praví se toto: Obyvatelstvo těší se dobrému zdraví a poměrnému blahobytu, který se zakládá na příjmech z vaření piva a kořalky, z odbírání dříví z lesního regálu, na řemesle soukenickém a na obchodu obilím.

Pisatel praví: Kéž Všemohoucí dopřeje nám všem dlouhého trvání těchto příznivých poměrů, kéž dopřeje nám trvání míru, který již 25 let je nám přízniv, v němž průmysl a obchod kvete, a kvetl by, kdyby vzrůstající se přepych nevyžadoval velkých nákladů a mnohé rodiny neničil.

Na konci obrací se pisatel k potomstvu: Potomci našeho pokolení! Až budete jednou toto čísti, vzpomeňte s vděčností toho, co jsme pro budoucnost a pro vaše dobro vykonali, věnujte naši památce přátelskou vzpomínku a našim duším zbožnou modlitbu!

III. Když v červenci r. 1890 byla báně sňata, přidána nová listina, česky psaná, k památkám předešlým. Má nadpis latinský: Čtoucím pozdrav! a datována je na den sv. Jakuba 1890. Podepsáni jsou: Fr. Hajdušek, farář, Fr. Kadlec, kaplan, Jos. Glabazna, kooperator a katecheta, Jos. Seget, kooperator a Jan Galaš, klempíř. V této listině poznamenány jsou důležitější události od r. 1841 až do 1890. Zrušení kláštera piaristického a rozdělení utrakvistických škol r. 1884.

Rektor řádu piaristického P. Dornkreil odešel z Lipníka 31. října 1884 a 1. list. 1884 ubytoval se v klášteře Fr. Hajduček, jako zámecký kaplan.

R. 1888 vymalován farní kostel a r. 1890 koupeny nové varhany.

IV. R. 1910 dne 9. května sňata byla báně pokryvačským mistrem Jos. Potěšilem a jeho synem Antonínem. Toho roku konaly se v Lipníku obecní volby ve dnech 22. až 26. února a také jejich ohlas ozývá se z památek do báně vložených »Občanskou jednotou« českých a od obce německých. Vzpomenuto založení reálek, úmrtí kněžny Gabriely z Hatzfeldtu, provedení regulace Bečvy a zřízení plynárny. Listina obcí vložená uvádí také seznam členů obecního zastupitelstva, které se skládalo ze dvou třetin německých a jedné třetiny českých členů. O řeči jednací na radnici poznamenáno: Úřední řeč je německá.

V. Při letošší opravě vložena do báně listina sepsaná p. uč. Bartošem. Jedná o opravě kostela. Na místo peněz starých, jež byly v dobách dřívějších do báně vkládány, uloženy peníze nynější.

Dr. Antonín Glos:

Dr. František Brzobohatý a Opavský Besedník.

II.

Brzobohatý dal se sice zapsati na filosofickou fakultu ve Vídni, nepochybně vábil jej tam znamenitý slavista Miklosich a znalec řeči i literatury české a českých dějin Alois Vojtěch Šembera, dobře známý Moravanům z Olomouce, kde přednášel na stavovské akademii o české literatuře a velmi horlivě se účastnil českého rozvíjejícího se společenského i politického života.

Dne 8. května 1862 dal se Brzobohatý zapsati na filosofickou fakultu v Praze a 15. října 1862 přestoupil na právnickou fakultu, kde poslouchal učence světového jména dra Antonína Randu; 2. května 1865 je zapsán na fakultě právnické v Krakově, tam dosáhl 3. srpna 1868 hodnosti doktorské (dle orig. listin). Ve Vídni poslouchal na filosofické fakultě profesora hudby dra Eduarda Hanslicka, rodilého Pražana, hudebního teoretika a obávaného hudebního kritika novin Neue Freie Presse.

Brzobohatý miloval zpěv i hudbu, všímal si národních písní i hudby národní zvláště i v Krakově, jak svědčí poznámky v jeho zápisníku; jsa zpěvu- i hudbymilovný, poslouchal u Hanslicka dějiny německé hudby.

(V Krakově zaznamenával si polské a maloruské písně národní i s nápěvem, jeho knihovna obsahovala hojnost sbírek národních písní.)

Z dob studií na jagielloňské universitě v Krakově zachoval se zajímavý spisek tištěný o 8 stranách »Zdania ze wszytkich gałęzi prawa i umiejętności politycznych, których po odbyciu czwórzech egzaminów ścisłych w celu uzyskania godności obojga praw doktora na c. k. wszechnicy Jagiellońskiej w Krakowie Franciszek Brzobohatý, kandydat professury gimnazyalnej, rodem z Luhaczowic w Morawie, na dniu 3. sierpnia o godz. 12½ w południe w Collegium juridicum publicznie bronić się podejmuje.« (Krakov 1868.)*

Zajímavé jsou zásady, kterých Brzobohatý hájil, ukazují zřejmě, jakými otázkami se zabýval a přispívají nemálo ku poznání jeho osobnosti, snah i vývoje. Zamítá názor, že věda je sobě účelem, je pro ústavní život a samosprávu obcí i okresu, vyslovuje a obohacuje zásadu, že žádný národ nemá práva ja-

*) Překlad: Kandidát gymnasiální profesury František Brzobohatý, rodem z Luhačovic na Moravě, bude dne 3. srpna o 12½ hod. polední veřejně hájiti v kollegiu juridicum thesi z veškerých práv a věd politických, kterou sepsal po vykonání čtyř přísných zkoušek, aby získal hodnosti doktora obojího práva na c. k. universitě jagielloňské v Krakově.

kýmkoliv způsobem co podnikat na odnárodnění jiného národa. (Tuto zásadu vyslovuje na př. takřka doslovně naše ústavní listina z roku 1920; za Rakouska odnárodněvali Němci i Maďaři jinonárodní skupiny obyvatelstva a i Poláci na Těšínsku.) Z these je vidno, že se Brzobohatý hodně věnoval studiu práva českého, tak hájí názor, že mírem v Campo Formio a ve Vratislavi** neztratila koruna česká práva na Lužici; zkušenosti politického života českého a zejména politická persekuce rakouská politickými procesy vysvětluje nám, že si Brzobohatý obral hájiti these, že instituce soudů porotních, které by soudily politické zločiny, stala se nezbytností. Jiná these hájí zásadu jazykové rovnoprávnosti u Slovinců proti praxi soudů českého a zase jiná se vyslovuje proti zastavení časopisu v tzv. objektivním řízení. I tu persekuce rakouských vlád proti českým novinám vysvětlují volbu these.

V oboru věd politických obhajoval Brzobohatý these, že **Čechy, Morava i Slezsko jsou pro sebe hospodářským celkem úplně zaokrouhleným**; zdůrazňoval tak hospodářskou soběstačnost i neodvislost zemí českých proti alpským zemím německým. Na tu okolnost jsme poukazovali zvláště v mírovém jednání po válce světové, zejména i v tzv. memoíru III.

Osvěty lidové, upravené u nás lidovýchovnými zákony, dotýká se poslední these a vyslovují se tyto požadavky: vyšší vzdělání učitelstva, lepší úprava hmotných poměrů, odevzdání záležitostí školních do správy okres. úřadů, nikoliv obcím, zrušení školného, rozmnožení škol, přísnější dohled návštěvy školní.

Na konec obhajuje zásadu volného dělení gruntů, je proti monopolu tabákovému i solnému.

Jak vidno, obíral se Brzobohatý studiem otázek, z nichž mnohé i dnes jsou nesplněnými požadavky a zvláště bedlivě si všímal **národně-politických požadavků**. Měl živý smysl pro záležitosti veřejné.

Přirozeně ihned se hlásí za přispívatele časopisů českých na Moravě i ve Slezsku v době, kdy nebyl nadbytek sil.

Tak se stal i přispívatelem Opavského Besedníku, do něhož dopisoval i o českém a slovanském životě ve Vídni, nepochybně i z Prahy.

Z Krakova již mnoho ani dopisovati nemohl, neboť koncem roku 1865 zanikl první český list ve Slezsku nepřítel vlnících kruhů a malou podporou i netečností českých Slezanů, podléhajících příliš kulturnímu a zejména hospodářskému útisku německého živlu, i zahraničního.

Až za 5 let začal opět v Opavě vydávati český list Moravan Jan Z a c p a l, který vzdal se profesury na německé reálce v Olomouci, prodal domek po rodičích a věnoval se no-

**) 1797 a 1805.

vinářství z povolání, vydáváje Opavský Týdeník (17. října 1870). Do Op. Týd. dr. Brzobohatý již patrně nepřispíval, povolání praktické i účast v životě společenském a politickém odcizili jej spisovatelství.

Čeněk Kramoliš:

Starost úřadů o občany.

Cisár Ferdinand III. rozdělil roku 1641 Moravu na pět krajů: na brněnský, jihlavský, znojemský, uher. hradištský a olomoucký, který sestával ze dvou částí: olomoucko-třebovské a přerovsko-bruntálské. V každém kraji ustanoveni byli **krajští hejtmáni**, kteří nepodléhali vrchnostem, ale byli podřízeni královskému tribunálu, byli císařskými úředníky.

Roku 1714 za Karla VI. ustanoveno bylo trvale šest krajských hejtmanství na Moravě, t. j. přibyl samostatný kraj přerovský, ale krajský hejtmán toho kraje sídlil dále v Olomouci.

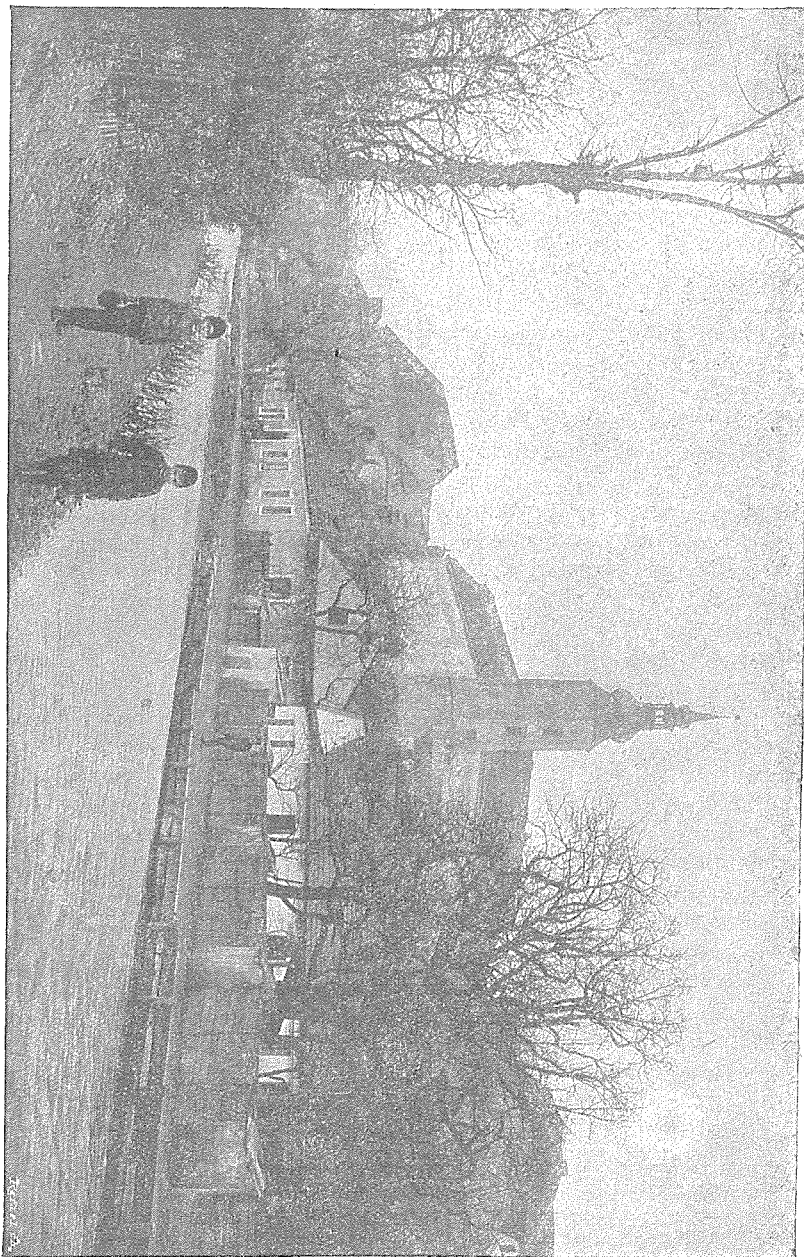
Císařovna Marie Terezie zvýšila právomoc krajských hejtmánů. Byli nejen vykonavatelé zařízení císařských a zemských úřadů, ale svěřena jim byla též **ochrana poddaných** proti libovůli a útiskům vrchností.

Roku 1782 za císaře Josefa II. sídlo kraje přerovského přeneseno bylo do Hranic a působnost hejtmánů byla opět značně rozšířena. Ponechán jim netoliko dozor nad školstvím, péče o zemědělství a řemesla, ale přiděleno jim provedení nové úpravy berní i urbaniální a jiné. Krajští hejtmáni neměli čekati na stížnosti poddaných, ale sami se měli pomoci komisařů přesvědčovat nečinili se jim křivda. Krajští hejtmáni a jim podřízení komisaři stali se nejdůležitějšími osobami; před nimi skláněl se šlechtic, měšťan i sedlák.

Roku 1848 nastal převrat. Zrušeny byly politické úřady na vrchnostech velmi závislé, které řídili »vrchní,« zrušeny byly soudy při vrchnostech, které vedli »justiciáři« a nastaly úřady císařské. Zřízeny byly **podkrajské úřady** (okresní hejtmanství) pro věci politické a cis. soudy v okresních městech. Podkrajské úřady podřízeny byly místodržitelství a krajské zanikly.

Rolníci si oddechli, ale řemeslníci někteří nebyli spokojeni, protože po zavedení císařských úřadů, soudů a četnictva, po uspořádání obecních úřadů, jimž mnohá práva byla přidělena, počaly úřady na ochranu lidu dohlížeti na mistry řemeslníky. Vydávány časté předpisy, jak mají výrobky dělati, jak vážit, měřiti a za jakou cenu prodávati. Ale nové úřady nejen že předpisovaly, ale též přísně dohlížely, zda se jich šetří, jak vylíčeno je v mé knize »**Ze zašlých dob na Valašsku**« ve článku »**Nesnáze pekařů rožnovských r. 1852.**«*)

*) Povidky sepsané na základě starých listin. — Vydal R. Promberger v Olomouci. Cena 9 Kč.

Dokladem toho jsou níže uvedené ceníky pro řezníky a pekaře, které každého měsíce c. k. podkrajský úřad (k. k. Bezirkshauptmannschaft) mistrům vydával ve svém obvodu. Ceníky byly německo-české a cena zboží udána byla ve stříbře i v šajnech pro starší lidi, kteří se s penězi ve stříbře nevyznali. Jsou sice z podkrajského úřadu ve Valaš. Meziříčí, ale jistě nelišily se mnoho od ceníků vydaných podkrajským úřadem v Hranicích.

Taxa na maso pro měsíc červen 1850.

Funt hovězího masa z cizozemského dobytka za $8\frac{1}{2}$ kr. stříbra, 22 kr. šajnu.

Funt hovězího masa z domácího dobytka za $7\frac{1}{2}$ kr. stříbra, 18 kr. šajnu.

Ustanovení přivažku,

t. j. potřebné kostí k polévce z hlavy neb i jinšího místa.

Na půldruhého funtu žádný přivažek.

Při 2 funtech masa	4 loty,
« 3 « «	8 «
« 4 « «	16 «
« 5 « «	24 «
« 6 « «	1 funt — «
« 7- 9 « «	1 « 16 «
« 10-12 « «	2 « — «
« 13-15 « «	2 « 16 «
« 16 a tak dále nikdy více jak	5 « — «

Od cis. král. podkrajského úřadu.

Val. Meziříče dne 1. června 1850.

Cis. orel.

Frant. Schweinitz,

c. k. podkrajský hejtman.

Taxa na chléb a žemličky pro měsíc červenec 1850.

	Cena ve		Váha	
	stříbře	šajvedr	Funt.	Lot.
	kr.	dr.		
Bílý pekařský chléb za	1	.	2	18
Černý pekařský chléb za	1	.	2	24
Ordinární žemlička za	1	.	2	9
Ordinární rohlík za	1	.	2	9

Cis. král. podkrajský úřad ve Valašském Meziříčí

dne 1. července 1850.

Frant. Schweinitz,

c. k. podkr. hejtman.

Ant. Svěrák:

Pan vrchní Andreas Popp.

Bylo to koncem 17. a na začátku 18. století, když tento všemohoucí úředník řídil panství kelecké. Kelečáky rád neměl a kde mohl, jim škodil; i což divu, že mu tito spláceli rovnou měrou; dochovala se aspoň pověst, že když jednou šel z farské hostiny v pozdních hodinách do zámku, přepadlo ho několik zakuklených chlapů právě u rybníka a bez dlouhých okolků strojili se jej zmáchati. Rozumí se, že proti takové nedobrovolné lázni silně protestoval: »Cože, vy? Nevíte, kdo jsem? Nevíte, že jsem pan vrchní?« — Ale přesila byla na druhé straně a po slovech »teď jsi pan spodní« — letěl do Venedika. — Kolik Kelečáků to potom odneslo, o tom pamět se nezachovala, ale jisto je, že si pak na keleckých postihl, kde jen mohl. Několik písemných památek to zřejmě dokazuje. Dle těchto památek byl tento úředník velký fedrovatel židů a při tom na groš dychtivý, jako kura na zrno. Stalo se na př., že v kteréśi nejisté době schovala si obec Rousko obecní truhlu »matku« na keleckém zámku, majíc v pana vrchního důvěru. Ale když nepokoje přestaly a obec požadovala truhlu zpět, shledalo se, že je prázdná a panu vrchnímu nezbývalo, než škodu nahraditi. — Za jeho úřadování zřízena pod zámkem panská palírna a prvním jejím nájemcem byl žid, snad proto, že se křesťané v pálení kořalky nevyznali, anebo neuměli si pana vrchního naklonit. A když již palírna zřízena byla, bylo nutno starati se o odbyť. Měšťané kelečtí měli tehdy výhradní právo na vinné a pivné šenky, jinde se šenkovati nesmělo než pouze v měšťanských domech a to jen pivo a víno. Kořalky se báli — budíž jim za to věčná chvála! — a proto ve shromáždění městském na tom pevně se usnesli, že kořalku žádný z nich na šenk nevezme a kdo by usnešení nedodržel, že se mu pořádka odebere. Ale žid jednoho měšťana (Jana Masařika) podplatil, takže přes jednomyslné usnešení přece jen kořalku na šenk vzal (v domě rožním, patřícím nyní p. Brabcovi). Z toho ovšem velké pohoršení mezi měšťany, div že zpronevěrec nebyl lynčován! Ale ten utekl se pod ochranná křídla pana vrchního. Jak to dopadlo, toho dočítáme se z listiny z roku 1709: »... A tu po nějakém čase se nadslychá, že ten jistý Provazník (Masařík) lživou a křivou žalobu jest složil a že židovi naprostřed rynku právě konec jatek domek stavěti budou. Pana hejtmána, ten čas Andreaše Poppa, v tom žádáme, aby toho učiniti nedopustil a té památky na sebe neuvodil. Však nic platno býti nemohlo, jenom že se stavěti bude; že proč jsme Provazníkovi zhačovali kořalku šenkovati. A tu již kamení vozí ukrutnou hromadu, již grunty počínají kopat, zedník taky zakládat. Tu my tři: Augustin Kratochvíla, starší purmistr, Václav Perůtka, mladší purmistr, městský písař Václav

Lančel do Holomúca jsme se vypravili k milostivé vrchnosti a to jsme žádali s ponížeností, aby nám takového domku tak v prostřed rynku neráčili dáti stavěti, což šťastně jsme pozískali zkrze zásluhy sv. Jana Nepomuckého. Hned ústní nařízení jsme dosáhli, ať tomu stavení se pokoj dá, pokudž by Jeho Milost pan regent Šerc k nám nepřijel. A tak se stalo, jak jsme přijeli, hned tomu stavení se pokoj dáti musel. Když pak pan regent věci vyslechl, poručil to stavení kasírovat, a kořalku aby šenkoval ten, koho sobě žid najde, však bez nejmenší újmy měšťanův. A ten žid toho Provazníka zase sobě vynalezl, který na to schopný byl a očekával toho a za 2 zl., které mu žid z každého výsenkovaného vědra kořalky slíbil, ostatní spoluobčany zradil.« Potud listina. Měšťané byli rádi, že zabránili alespoň zohyzdnění rynku židovcu kořalnou a na památku toho postavili na rynku sochu sv. Jana Nepomuckého z dobrovolných příspěvků z důvodu, »že je od toho stavení pro ty potupené židy ochrániti ráčil.« — Tento spor s panem vrchním obec tedy aspoň částečně vyhrála. Jinak bylo však na jiném místě. Pan hejtmán zřídil na »Starém městě« pod kostelem dřevěnou boudu pro koželuha a hned tam také usadil žida kořalníka, Johana. Bouda po 12 letech spadla a na jejím místě vystavena budova zděná a žid začal v ní kořalku svobodně šenkovati. To ovšem nedali si občané líbiti a počali spor a píší: »Poněvadž táž koželuzna v obci stranou jest, při takovém šenku dobří obecní řádové, mravy i zachování článkův křesťansko-katolické víry by k ztenčení přijíti a jdoucí lidé do chrámu božího tam se opíjeli, mši svatou meškali a poslouchání slova božího — zabuď se tam (jak se již skutečně stalo) — by nedocházeti mohli, ale i mladá chasa a čeleď proti nadání rodičův a hospodářů svých. cele by se zlotřiti mohla a na peleši proti šestému příkázání božímu by snad nic nescházelo, nebo velmi dobrý outok k tomu by tam míti mohli, a kdyby snad zlodějská zběh se sešla neb oheň vypukl (čehož Pán Bůh uchovej), křik by se stal, zde pak nic, zdali tam na gořalce neb co jiného křičí, by se věděti nemohlo — z těchto všech příčin vysoce laskavého pana hejtmána všichni společně v uníženosti žádáme, aby tuto novotu židovi Johanovi nepovoloval, nýbrž aby na tom zůstal, jak milostivá vrchnost r. 1707 dne 11. septembris rozhodnutí ráčila, totiž by na Jana Masařika dům gořalku na šenk vydával za náhradu 2 zl. z každého vědra však rovněž bez nočních pokřiků.

O tom, jak hejtmán rozhodl, pamět se nezachovala, ale domyslíti si můžeme toho velmi snadno: Hostinec »Koželuzna« stává dosud.

Pan hejtmán byl jistě dobrý ekonom, který se snažil příjmy své vrchnosti co nejvíce zvýšiti, ale zvláštní je, že při každém podniku v život uvedeném byl vždy žid. To poznáváme mimo jiné i z listiny, ktercu tuto ve výtahu podávám.

Purmistr a rada piší panu vrchnímu: »Dochází nás nějaká vědomost, že by pro žida Fritle, pronájemníka zdejší knížecí palírny, nějaká kůlna k salajky vaření hned při palírně stavěti se měla. I poněvadž předně ten plac při palírně a palírna sama očividně v obecním je, neb sedliska naše až k samé palírně a za ní docházejí, za druhé palírna v prostřed obce hned pod městem a knížecím zámekem v hustotě osady stojí a za třetí jak očividně vždy k spatření jednomu každému je, že v celém rynku i celá osada ze samého suchého dříví vystavena jest, což Bože opatruj a chraň, kdyby se takováto kolna v tak těsném a hustém místě neopatrností salajkářů chytla, potom by pro takovou darebně zmyšlenou boudu celá obec i knížecí zámek v prach a popel uvedeny byly. O, Bože, jaký by to nárek od vše obecního chudého lidu povstal!

Kdo by potomně takovou škodu vynahraditi mohl a zemsko-královské povinnosti na místě obce pokojil? Tu by veliký pláč a nárek od ubohých obyvatelů na pana hejtmana povstati musel, že v tak nebezpečném místě takové kolny vystavěti dal. A kdyby obec následkem takového neštěstí platiti nemohla, snadno by se mohlo přihoditi, že by země veřejné kontribuce požadovati mohla přímo po panu hejtmanovi, poněvadž on nepřímou neštěstí by zavínil, neboť ze žida by čerta kdo co vzal.

Všaktě máme již dobrý příklad, co jsme zkrz zatracené židy celá obec i nejmilostivější vrchnost před nějakými lety za škody nésti museli a sice za lehké paměti žida Jankesa z Holešova, který přes vůli ouřadu nakaželé voly a kůže, na uheršské straně nakoupené, sem do palírny přihnal a zkrze takové dohnání všecek dobytek rohatý jak obecní tak panský nakazil, že potom sotva který kus hovězího dobytka pozůstal a tudý ubohý lid obecní zdejší i na panství do nemalé a tak říkajíc nevyhraditelné škody uveden byl.

Z toho ohledu mnohováženého pana hejtmana prosíme ten svůj před sebe vzatý oumysl zmírniti a těch kolní salojských v tak hustém místě stavěti nedati a nás i sebe v nebezpečnosti neuváděti. Jestliže by však pan hejtman toho předsevzetí nemínil změnití, tak aspoň nezačínal, nýbrž bez další roztržitosti slaveností zanechat. My proti takové oustavě při instanci patřící budeme protestírovat. —

Snad to obec vyhrála, neboť nikde více jsem o salajkárně již neslyšel.

Z uvedených výpisů ze starých listin vysvítá, že koncem 17. století bylo židům vrchnostmi nadříváno, lid však jich nenáviděl, jak přímo svědčí přívlastky: prokletý, potupený žid. Tato okolnost přenášela se i na další pokolení a tím lze si vysvětliti, proč v místě o více než 2000 obyvatelích udržely se zde pouze tři rodiny židovské, z nichž jedna je na vymření a druhé dvě se poměru úplně přizpůsobily.

R. Kout:

Zavázati zloděje.

V předešlém ročníku uveřejnili jsme z rukopisného, švabachem psaného sešitku (od p. Vratislava Gogely, mlynáře z Jezernice) zařikávání »zaklínání povětrí«. Letos podáváme zde z téhož rukopisu zařikávání, které má v titulu nadpis »Zavázat zloděje«. Podle pověry mělo tu moc, že zloděj zůstal jím přimražen na jednom místě, takže se nemohl hnouti a tudíž ani utéci. Přepisujeme je opět latinkou, ponechávajíc jinak původní pravopis i s chybami, jak jsou v rukopise.

Kladba na zloděje.

Panna Marya matka Božj šla přes kraginy šíširyť (?), nesauce Girydme (?), a Gežiš pěstowan byl na rukau gegich. Ony widauce za sebau zloděje gji, který chtěl Panně Maryi matce nesaucy dětátko ukrasti. Chtíce pak, aby Panně Maryi pokog se stal, kteráž řekla: Petře swaž. Petr řekl: Ga sem swazal řetězy a železnými putami, a Krystowymi rukami, že tito zloděgi musy gako něgaky štok zde stati, a hleděti gako něgaky kozel, a twé srdce musy rozpinati, twe usta zčernati y twé oči, a musyš začěti počítati po všem světě všechny krupěge, kteréž z nebe pršy, a všechny ratolesti aneb wětwe, všechno listj, co gest na stromech, všechny města, co gich na zemi gest, a všechen pjsek, který ležj w hlubokosti, mořské, k čemuž mi dopomahę ten negwětšj udělowatel, který nade všecy zloděge a zloděgky negmocněšy a negnepřemoženěšy gest. Tak mně dopomahę Bůh † Otec, Bůh † Syn, a Bůh † Duch swaty, Amen.

Cokoliw odřjkaš w auročity swatky, dům neb zahrady, tehdy zloděg, když wegde, tam musy zůstati, a to musy řjkat každý auročity swatky.

†

Aby tak musyl ten zloděg neb zloděgka ticho stati gako pařez, gako gelen němy skloněnu hlawu, gako kůl, a kozel s hrbatym hřbetem, oči aby měl zatmělé, gemu dáváw za gedno trápený a sauženj: Mjsto klobauku dawam gá sobě k přikrytj hlawy twé tuto zemi, a mjsto střewjčů to negwětšj dřawo, kteréž w lesy gest. †† Gá tebe zloděgi aneb zloděgko zakljnam a zawazugi, abys ty nyní ticho stal, až mně zečteš všecy pařeze, ktere w celem světě gsau, a všecy kamene, tež všecy stromy, genž we světě gsau, a všecy hwězdy, které na nebi swjtlj, gdau a budu wychazeti, tež všecek pjsek, který w moři gest, y tem hlas, genž se po celem světě od lidj wydawa, a tak tebe zloděgi aneb zloděgko zakljnam a zawazujj, abys ty mně tuto nic nemohl ukrasti, nech gest to w drjwj neb w stodole, neb w zahradě aneb we wčeljně, aneb na poli zrolj, a nic což

celeho meho domu gest. Necht ga bdjm, to ga tobě i všem zloděgum a zloděgkam zapowjdam před tjm negwyšjm Anjelem a swatym Ewangelium a před negwyšjm a negswětěgšjm gménem Pana Gežiše Krysta zakljnam a zehnám † tě zloděgi aneb zloděgko a wažu tě s tjm prowazem. s kterym Pan Krystus byl swázan, také tě wažu zloděgi aneb zloděgko s těmi putami a řetazy, s kterými Pan Krystus byl ukowan, taky tě wažu swatou nocu, w kterau Pan Gežiš byl chycen a swázan, y swatym dněm, w ktery slawně račil z mrtwych wstati, naposledy waží tě sprawedliwym saudem Božjm, kteryž bude w audolj Jozafat w poslednj den, abys ty zloděgi aneb zloděgko se nemohl z mjsta hnutí ani se obratiti, ani mocy odegiti, až ga tebe swyma očima uhljdam, a swym vlastnjm gazykem ortel wydam: Tak ga tebe zloděgi aneb zloděgko zakljnam a příkazují skrze moc Boha † Otce, Boha † Syna, Boha † Ducha swateho, Amen. Na to řjkej 3 krat Otče naš a 3 krat Zdrawas Marya, gednou Wěřjm w Boha, a swateho Jana čtenj.

To zehnanj řjkej před Krucifixem kleča.

Obzwlaštně se ale může řjkat, totiž: na welky Patek, o swatym Duše, na Štědry den, negwjce pak w čas potřeby.

Kterak můžeš chyceného zloděge propustiti: Gdi okolo něho třikrat, a kopni ho pravu nohu pod kolena a kaž mu giti pryč s toho mjsta a wjc nepřichazet.

(Nyní následuje opis ewangelia sv. Jana, 1. kap.)

Dr. František Příkryl:

Hrad u Kostelce a hrad u Přilep.

Dle nálezů slovanského pravěku popsal jsem část Záhoří na Hranicku, Lipensku a Přerovsku s dvěma opevněnými osadami na Týnském kopci a Obránsku u Hlinska a Kladník s mohylovými hřbitovy. Tato památná místa byla mně přístupna z kaplanky v Soběchlebích v letech 1888 a n. Ostatních pět hrazených osad z pravěku našel jsem jen dle speciální mapy a podání lidu, dalekými vycházkami ve volných středách do r. 1900, i jejich mohylové hřbitovy, které jiní prokopali. Veškeré mohyly jsou ze stejné doby pravěku, z mladší doby kamenné i bronzové. Úkolem mým bylo, sebrati tolik památek pravěkého osídlení Slovanů na Záhoří a okolí, abych ukázal, že naši předkové tu žili už na 3000 roků před námi.

Od Dřevohostic 6 km k jihovýchodu za Lišnou, na zalesněném okraji Záhoří, je v bukovém stojáku hradisko v podobě obdélníku, zaokrouhleného dle povahy nejvyššího skalnatého vrcholu, jménem »Hradu.« Pod tímto je Hrádek u Kostelce (2 km vzdáleném), na jehož svahu vykopána hrubotesaná socha Báby — Evy z prapodání, zbožněné ochránitelky rodinného žití

Slovanů. V témže lese u Lišné je mohylový hřbitov, prokopaný p. nadučitelem Ed. Peckem z Domažlic. Nalezené památky z mladší doby kamenné jsou ve sbírce na zámku v Kroměříži. Z těsného Hradu zalidnili časem pravěcí obyvatelé okolí Hradu a rozrodivše se v nížině, opevnili si župní Hrad Hulín.

Tak vznikly Přestavky, Stará Ves, Němčice, Roštín, Pacetluky, Bořenovice, Žalkovice, Břest, Skaštice a Pravčice. Hrad u Kostelce odlesněný hleděl na kraj Hulínský, k němuž tihla část Záhoří. Na sněm či okresní hromadu scházeli se stavostové zádruh a zemaní k poradám, hledali pravdu po zákonu obyčejovém. Východně Kostelce je stopa po sv. Cyrilu a Metodě, studánka »Svatá voda« a jižně při silnici k Holešovu nízký kříž kamenný, neuměle tesaný z pískovce.

Čtvrtá osada hrazená v pravěku je u Přilep, na osamělém kopci, jménem »Hrad« a pod ním na nižším kopci zrovna nad Holešovem je Hrádek. Byl porostlý vysokým smrkovým lesem. Valy pěkně se rýsovali ve formě zaokrouhleného obdélníku. Mohylový hřbitov byl u Holešova, na území obce Žopy. Pan učitel Ed. Peck z Holešova shledal obsah, hospodařením srovnaných mohyl a uložil ve sbírce na zámku v Kroměříži. V blízkých Dobroticích jsou nad osadou pěkně zachovalé stopy zemanské tvrze. Z Hrádku ovládali strážní cestu »jantarovou« od Břilavska přes Holešov, Martinice, Žeranovice, Mysločovice k Tečovicím. Po sv. Cyrilu a Metodě je nízký kamenný kříž u Martinic, podobný jako u Šijakovic, blíž Sofie v Bulharsku. V kostelíčku v Tečovicích původem z IX. stol. je křtitelnice z doby sv. Metoda. Přes hluboký úvoz je v zahradě velkostatku opevnění zemanské tvrze, která byla obranným středem širého okolí.

J. Mráček:

Pamětní kniha obecní a návod k jejímu vedení.

II.

Když jsme si opatřili pamětní knihu, upevníme voskovou pečeti s razítkem obce nit, kterou jsou všechny listy protaženy. Každý list opatříme běžným číslem.

Na první stranu se napíše: Pamětní kniha obce I. (I. znamená první svazek pamětní knihy. Až budeme mít svazek druhý, poznamenejme II. atd.)

Pod nadpis napíšeme: Tato pamětní kniha čítá . . . stran. Potom datum, kdy byla kniha založena.

Potom podepíší se: starosta obce a jeho náměstek, dále členové letopisecké komise a kronikář.

Na straně třetí poznamenáme: usnesení obecního zastupitelstva o jmenování letopisecké komise a ustanovení kronikáře.

Kronikář poznamená také krátce svůj životopis.

Nyní následuje stručný úvod, v němž kronikář vylíčí přítomný stav obce.

Poloha. Náměstí. Náves. Ulice, jména jejich, proč se tak nazývají, vylíčí stručně zásluhy místních znamenitých mužů, podle nichž byly nazvány. Budovy význačné: kostel, škola, fara, radnice, zámek, mlýn, průmyslové závody. Úprava obce: osvětlení, vodovod, dláždění, sady. Pole, louky a lesy, názvy jednotlivých tratí. Řeka, potok, rybník, studánky, opět názvy jejich. Poměry přírodní: podnebí, zvláštností z říše nerostné, květeny a zvířeny, památné stromy. Obyvatelstvo: počet podle posledního sčítání po stránce národnostní, náboženské, společenské, politické, kulturní a zdravotní. Poměry hospodářské: zemědělství, rybníkářství, chov dobytka, řemesla, živnosti, průmysl. Úřady: obecní, státní, církevní, vojenské. Spolky. Spojovací prostředky: silnice, cesty, dráha, autobus. Trhy.

Podáváti historii osady před založením pamětní knihy se nedoporučuje; to také není účelem jejím. Možno však činiti příležitostně při jednotlivých bodech, jak výše jsou uvedeny, poznámky odnášející se k minulosti.

Zvláště bych však doporučoval, aby kronikář, zažil-li poměry v obci za světové války, poznamenal v úvodu, jak poměry válečné se v obci utvářely.

Samo sebou se rozumí, že všechno, co v úvodě chceme uvést, vypracujeme si nejdříve a pak do pamětní knihy vložíme.

Při čístopisu do pamětní knihy řídíme se tímto pravidlem: Ponecháme shora a zdola okraj 4 cm široký, na okrajích vnějších 5 cm a při hřbetě okraj 3 cm. Na okraj vnější píšeme datum, kdy nějaká událost se stala a zároveň krátké heslo, aby bylo zřejmo, o čem poznamenání onoho dne jedná.

Každého roku počínáme novou stránkou, kterou označíme příslušným letopočtem; na okraji vnějším poznamenáváme měsíce a dny, jak jsem již uvedl.

Ještě třeba jest se zmíniti o u s c h o v á n í pamětní knihy.

Pamětní kniha obecní má býti uschována na místě bezpečném a suchém, ve městech v archivu nebo v museu, na vesnicích ve škole nebo v obecní knihovně. Půjčovati ji domů nemá býti dovoleno.

Nahlížení do pamětní knihy mají právo členové letopisecké komise, jiným osobám dává dovolení obecní rada v dorozumění s kronikářem. Bylo-li dovolení odepřeno, může je udělití politický úřad, jen když jde o nahlédnutí za účelem vědeckým. Nahlédnutí děje se za dozoru kronikáře. Kronikář vede pak záznam o takové návštěvě.

Všeobecně pamětní kniha přístupna jednou za tři roky v

úředních místnostech obecních. Vyložení pamětní knihy má trvati po 14 dní za sebou jdoucích. O tom mají býti občané v obci vyrozuměni veřejnou vyhláškou. Každý občan, uzná-li za vhodné, má právo navrhnouti věcný doplněk, ale musí se tak státi do 8 dní po uplynutí 14denní lhůty, po kterou byla pamětní kniha vyložena.

2. Sešit poznámkový.

Může nás zajímati otázka, kdy a jak činí se zápisy.

Do pamětní knihy nemají se činiti zápisy přímo, nýbrž nejdříve do příručního nebo poznámkového sešitu; nebo ještě lépe se k tomu hodí volné listy, do kterých činíme zápisy jen po jedné straně. Toto zařízení se doporučuje z toho důvodu, poněvadž zde možno leccos ještě opravit.

Jistě jinak objeví se zápis, který byl učiněn, když myslí všech nějakou událostí byly rozrušeny, o jinak bude vypadati, když vzrušení pominulo a dostavila se klidná rozvaha.

U nás v Lipníku máme zařízení takové, že zapisují události celý rok na volné listy po jedné straně, obracím se také k jiným lidem o informace, kteří mohou býti o něčem lépe zpraveni a vypravování své doplňují.

V prosinci koncem občanského roku sejde se letopisecká komise, které zápisy přečítám a doplňujeme je. Jsem toho mínění, aby zápisy byly letopisecké komisi předloženy a potom teprve zapisovány do pamětní knihy, poněvadž tím lze docíliti, že letopisecká komise jeví větší zájem o to, co se s pamětní knihou děje. (Dokončení.)

Jos. Krutílek:

O dolování uhlí v Zámorskách.

(Dle vzpomínek přímého účastníka p. Fr. Steinera, býv. učitele v Zámorskách.)

U nás odědavna udržuje se mínění, že ve zdejší krajině nachází se v nevelké hloubce uhlí. A domněnka tato částečně byla potvrzena v letech 1875—77, když u vsi Kladerub (asi 4 km vých. od Zámorsk) dolovala uhlí Anglobanka. Měli již šachtu asi 300 m hlubokou. K vytahování nakopané hmoty ze šachty užívali parního stroje, k jehož vytápění používali uhlí tam nakopaného. R. 1877 z neznámé příčiny další práci zastavili.

Asi téhož roku nebo o rok později pokusili se dobývatí uhlí také v Zámorskách. 12 občanů se dohodlo, že provedou zkoušku. Žádost o povolení kutacího práva podal p. Fr. Steiner. Povolení uděleno na podzim za roční poplatek 4 zl. Po podzimních pracích dali se do díla. Otevřeli důl v t. zv. »Zdůlce« pod dosti příkrým svahem u samého potoka.

Po odstranění 1 m vrchní vrstvy země objevena černá hlína jako uhel, ale měkká. Čím hlouběji, tím byla hlína tužší. V 5 m hloubky přišli na tvrdý, černý kámen. Vrstva tato byla asi 10 m silná. Při všech vrstvách bylo pozorovati sklon západní asi 45°, který se do hloubky zmenšoval.

Ve hloubce 15 m muselo býti pracováno již při umělém světle. Důl (šachta) byl založen v podobě obdélníku, který byl 3 m dlouhý a 2 m široký. V jedné polovici se vytahovaly rum-pálem nádoby s vykopanou hmotou, v druhé polovici byly střídavě žebříky.

Střídaly se vrstvy slabší a silnější: hlína, břidlice a písečný kámen měkký. Toto střídání vrstev bylo asi do 30 m. V některých vrstvách se nacházely také kusy rudy kyzu železného. Poněvadž kusy byly dosti těžké (až 2 kg), dělali si z nich lidé závaží. Tato ruda byla zaslána k prozkumání vrchnímu inženýru na jámě Šalomounově v Ostravě. Dle jeho dobrozdání byl to kyz železný (FeS₂), který obsahoval 65% železa.

V hloubce 30 m přišlo se na břidlicový kámen, který se při důlním světle lesknul jako zlato, takže kopající se domnívali, že našli zlato. Když dopravili kámen nahoru, shledali, že v ohni hoří. Proto jej použili k udržování ohně k ohřívání se za chladných nocí. Tato vrstva břidlicová byla asi 4 m silná.

Ponoukání nadějí na jisté nalezení uhlí pracovali nyní s novým úsilím. Pracovalo se jim dobře v suchu, neboť nahoře mrzlo a na spodní vodu nepřišli. Bylo to v lednu. Dostali se až do hloubky 35 m. Zde přišli na vrstvu asi 4 m silnou tvrdého pískovce, v němž na stěnách bylo viděti uzounké černé čáry, ze kterých se daly vylupovati kousky uhlí. Bylo mnoho radosti. Naděje na uhlí se zvětšila, takže se nyní pracovalo ještě s větším úsilím. (Dělali i v noci.)

Pozvali si vrch. inženýra z Ostravy, který na místě samém prozkoumal vykopávky a odhadnul, že bude následovati vrstva tuhého písku, po ní už uhlí promíchané s pískem a za tou vrstvou konečně již čisté uhlí. Na všech tvářích bylo pozorovati radost, že naděje jejich nejsou zklamány,

Radost však netrvala dlouho. V únoru počalo silně tání. Poněvadž bylo mnoho sněhu, nastalo veliké nebezpečí pro kopající. Množství vody vnikalo jim do jámy tak rychle, že nestačili vylévat ani vodu. Poznali, že bez řádné pumpy není možno vody odstraniti. Ale jak ji opatřiti? Nebylo peněz a nikdo nechtěl půjčit. Zklamání zanechali další práce. Důl zůstal opuštěn. Pro bezpečnost zakryli otvor silnými prkny a zaházeli hlinou. — Tak skončilo dolování uhlí v Zámorskách.

Účastníků dolování bylo 12 a ti nejen že zdarma pracovali, ale ještě každý zaplatil za 2 měsíce dolování 65 zl. na bednění jámy a nástroje. Škoda, že jejich obětavost nepřinesla kýženého výsledku! Nelze tedy jen motykou nakopati milionů.

Sova Otto:

Jak na Záhoří strašivalo.

Tož nevím, co si o tom pomyslit. Každý přece svoji matce věří, ale to už se mi přece zdá jen trochu mnoho, co mi jednou moje matka vypravovala. Moje matka pochází rodem ze Žakovic a ještě jako děcku šestiletému umřel jí otec. Poručníkem (folmíndrem) jí byl Jančík z Horních Něčic z horní hospody, u něhož častěji bývala.

Kdysi — asi r. 1877 — pospíchala skoro ráno na svátek sv. Cyrila a Metoděje Mezicestím z návštěvy u poručníka, kde jí zdrželi na noc, do Žakovic. Tu se jí toto přihodilo, jak mi vypravovala: »Když tak docházím k Malantovému polu, asi třetí kus od žakovské hranice, vidím, jako kdybych to dnes viděla, jak na konci roli je hromada hlíny. A na poli jak stojí pára koní s vozem, pacholek jak seče jetelinu. Jak sekl, tak se vždycky rosa roztříkla v oblouku, že se až tak zajískřilo, protože to bylo proti slunko. Dívka shrabovala pokosy a černý »psík« seděl pod vozem. Tak jsem je viděla (pozorovala) přes dvě role. Když jsem přišla až k nim, tož pozdravím: Pomáhej Pán Bůh! Jak jim to tak říkám, pacholek se sehnul a dívka jako by se chtěla pod vůz schovat, ale neodpověděli mi. Chci dodat: Co vy, ve svátek na jetelinu? Ale v tom jsem zapackovala a když se po nich podívám — nevidím nic.

Jak tomu věřit? Proto povídám: »Ale vždyť ten svátek sv. Cyrila a Methoděje se světíval dříve v březnu?!« »To já nevím, ale tetička Jančíkovi (její poručnice) mi povídali, když jsem jim to všechno vypověděla, co se mi stalo, že ona pochází z toho Malantového gruntu a že se tam vyprávělo, že za jejího prastaríčka tam byl jednúc jeden pacholek a dívka a ti že se měli rádi. V ten den před svátkem sv. Cyrila a Methoděje že měli nachystat »futra« pro dobytek, ale zapomněli. Proto, když se to hospodář dověděl, jim nařídil, že musí skoro ráno jeti na jetelinu. Ten černý pes že jel s nimi také, ale nikdo z nich se víc nevrátil. Od té doby prý se tam na ten den zjevovali a ten pes že prý tam strašívá. A opravdu asi tak za dva roky, to jsem už měla 19 roků, šlo nás z Něčic od muziky asi sedm. Když přicházíme Mezicestím k žakovské hranici, uvidíme najednou, jak na hranici sedí černý chlupál, oči mu svítily a když otevřel tlamu, jako by zíval, tak mu z ní šlehaly plameny. Nás všechny popadl takový strach, že jsme utíkali hlava nehlava. Žádným a se nám nic nestalo. A byl to ten samý psík, co seděl tenkrát pod tím vozem.«

Když pojedete z Blazic do Žakovic, tu hned za dědinou vidíte, jako všude jinde pečlivě obdělaná pole. Ale dříve tomu tak nebylo. Až po kříž na kopečku byla samá zmola, močál a chrastí. Než tam byla silnice, bylo tam co vyjeti. Říká se tam

Hrušcice: A tu dříve také strašovalo. Poslechněte, co se tam jedenkrát strýčkovi Zemánkovi ze Žakovic z Malé Brány nestalo. Jednou byl po jakési práci v Bystřici a zdržel se tam trochu déle, že zatměl. Já jsem ho už neznal, ale říkají všichni, že to byl chlap jako hora a že nevěděl, co je to strach. Když šel tehdy z Bystřice, měl kuráž. Ale jak přicházel do Hrušcic za Blazicemi, nebylo mu nejvolněji. V těch místech zjevovávala se lidem ohnivá bečka. »Jak přindu před kříž — tak vypravoval — tož se s velikó pobožnosťó křížuju, aby se mi nic nestalo. Ale v tom, jak dyby to za tým křížem puklo a vyvalila se ohnivá bečka. Valí se po cestě k Žakovicom. Mne přešel najednú všechnen strach. Pustím se za nó. Ale du-li honem, kutálí se taky honem, du-li pomalu, kutálí se také pomalu. A tak to šlo až na našu (žakovskou) hranicu. Tam vám praskla a ztratila se, že nebylo po ni ani vidu ani slechu. A já došel šťastně dom, ale už bych to nechtěl víckrát zažít.«

Jos. Jakeš:

Stréček Vincek.

Naši stréček Vincek byli dobré chlap. Nebyli moc velicí, ani tlustí, ale pevní, jak sukované dub z Hrabiny na Osluň. Šak jich taky dost odvlíkli na rameně a žádné héné jich nechytli. Včil už só v nebi, žádné jich nemože strčit do áreštu a tož to na ně možu povědět.

Měli maló chalópku z vepřáků a myslím pět měříc pola. V chlivě stály dvě krávy a v prasečím chlivku dobrá sviňaplemenica. Háby, boty a pauče sí šili sami. Měli taky zahrádku a uměli dobře ščipít stromy. Vykopali hdejakó plaň po horách a zamazovali slénem a růstlo jim všecko dobře. Žádné zahrádník neměl tak tvrdých ščepů, jak naši stréček. Ščípili néradší mackůvky, vinohradky a medový, z jablek žňový, kužílky, sirkový, funtový a pruháče a malinový s červeném masem.

V té zahrádce byl taky včelének a v něm moc klátů. Jak bylo kole svatýho Josefka, vytáhli škopky, putýnky, troky a hdejaké nádob a šli podkrávat. Ze šopy vzali kuřák, práchno a dlóhé nůž. Já, malé Jozefek, sem dycky pomáhal. Jak kluci viděli kór, hned byli všeci na plotě. Stréček nebyli skópé a každé ogar dostál kus medu jak půl tihly, ale do zahrádky nesměl žádné. To byli moji stréček a malé Jozefek seděl u škopka, lézal a včely lezly do rukávů, nohavíc a pchaly. Béval z toho bek. Šak sem zato užil medu celé rok.

Tí naši stréček byli staré mládenec. Dokáď byli mladí, bévali pře velice šikovní. Na žádné muzice nesměli chybět a na každé svajbě bévali starém mládenecem. Uměli moc říkání a škoda, že to všecko nepamatuju. Možná proto se sami nestihli

oženit a ešče pro cosi jinšiho: Náš rod má velice tvrdé kořeň. Staří umírali tak kole sta. Chalupu nepopósčali před osumdesáti. Jako naši stařéček! Bévali řezníkem a měli moc dětí. Taky si rádi vypili. Pamatuju jich jak včil. Měli bílý vlasy a dlóhý žiltý zuby. Pořád byli zdraví, až jednoc ráno povídali: »Já dneska umřu! Nastelte mi slámy na zem a pošlete pro ogary, abych jim ešče požeňnal.« Potem nám dali ruky na hlavu a žehnali, jak dyby to uměli nazpaměť. Potem zavolali svědky a dělali pořádek. »Ty, Vincku, převezneš chalupu a Francku přeživíš spořádaně do smrti.« Poručili se dat na slámu a umřeli. Žádné nic nepsal a všecko bylo, jak poručili. Bečel sem enem já, protože mě stařéček mívali rádi a dávali mi klobáse. V zémě před tém nám ešče zabijali velikó sviňu, na vesno orali na Žabární, já sem pohonil — a v červnu umřeli. Měli ešče všecky zuby a do jehly sí navlíkli sami.

Stréček Vincek se už neženili, protože měli kole sedumdesáti a trochu nedoslýchali. Okrom toho byli ešče šikovné chlap a rob by byli našli dost, enem dyby byli chtěli. Já sem u nich béval víc, než doma. Měl sem tam svoju užicu, malované talířek a skleněné a malý kladívko. Tém sem tlókl kostky z trnek a ořechy na zemi.

Stréček se mnó rozprávjali jak s rozumném člověkem a vsady mě seob brali. Vykládali mi, jak to bévalo za starých časů. V nedělu vodívali mě po lesi a naučili znat všecko živý i mrtvý. Jednoc mi vykládali, jak za starých časů chytávali ftáky na lep. Chtěl sem to vidět a tož stréček vylezli na ukrutné dub pod Klinem a nalámali jemela. Kuličky zme obrali a doma pístem roztlókli. Na druhó nedělu zme se vybrali pod Maleník. Stréček uvarili lep. Potem zme zahrnuli potok léstím a nechali enem nehde studýnky. Na ty zme dali prótky polepený lepem. K večeru přiletěli všeci ftáci píť a nalepili se na prótky. To bylo křiku! Ty malý sem všecky poščal, enem sojáňa sem si přinesl dom.

Névíc sem se těšival na ščedré deň. Zlatý prasátko sem nihdy neviděl, protože sem to nevydržel celé deň nejest. Ešče ve dně zme šli pro vršek a to ne všelijaké! Stréček vylezli na névěčí jedlu se sekyrkó a utali vršek. Potem zme ho nastrojili a byla večera. Pastéři tróbili a vsadě bóchaly rany z flint. Takové med v bílým sóši jakživ žádné nejedl a takový jabka a hrušky ščavnatý a ořechy taky ne!

Na svató Margýtu béva u nás pót. To se sende celá rodina ze Záhří, bají tí, co bévajú za vodó a slavivali zme to u stréčka na včelénku. Jednoc byli naši se stréčkem za zle. Stréček kópili štvrtně piva, ale neměli pípy. U nás byla, ale to nende poddat se bratrovi! Tož milé stréček vyrazili čepek, vylili pivo do putýnek a pili zme z nich. Z toho vidět, že naši stréček byli rozhodné chlap. Každé rok napomínali stréček rodinu: »Jezte a

pijte, šak to je, myslím, poslední Margýta, co zme tak pohromadě. A bylo tech Margýt, myslím, ešče dvacet, než stréček umřeli. Jednóc bylo s nima opravdu zle. Dostali krlice za krk a dochtor jim jich rozřezal. Potem dostali hrozně hlad a snědli všecky kury, ale zas se vykřakali.

Jak sem béval ešče chlapec, chodil sem často ke stréčkovi na slaniny a máslo, dyž už u nás nebévalo. Často bručivál: »Zatracené chlap, děcka má a nic nez hospodařé. Do smrti nic mět nebude, protože neumi počéat!« Ale dál dycky. Dyž sem už byl študentem, šel sem dycky na svátky ke stréčkovi napřed. Šak mě dycky ze svátků dobře vypravili a ešče nějaké rěnsčák přidali. Měřivál sem se u stréčka na dveřách, jak porůstám. Potem sem slóžil na vojně a zas mě vypravovali. Jednóc sem u nich snědl půl funta másla a funt tvarohu na posezení. Dyž sem šel do té veliké vojny, tož mě napomínali: »Dé si pozor, aby ti tam nepustili střeva, jak strécom Janovi a Garlovi u Komárná!« Vzáł sem si tu radu k srdcu a dělál podle ní. A dyž mě odsódili na špagát, těšil moju matku: »Šak ho ešče nemajó, aní nevěšajó, dočké, až jak to dopadne a nebeč nic!« Vrátil sem se z té vojny a náš stréček byli takovi jak jindy. A dyž můj první ogar lezl po podlaze, dostal moje kladívko, užicu, talířek, sladký hrušky a ořechy. A stréček s ním mluvili zas jak s rozumném člověkem.

A potem jednóc stréček Vincek umřeli doopravdy. Zas se sešla celá rodina ze Záhoří a ze Závodí. Jedli, pili, vykládali a zas nebečel nihdo, enem můj první ogarec.

K. J. Heinyš:

Druhá tajná chodba na hradě Helštýně.

V minulém ročníku Záhorské Kroniky* byla pověst o tajné chodbě na hradě Helštýně, jejíž stručný obsah budiž úvodem k dnešní pověsti:

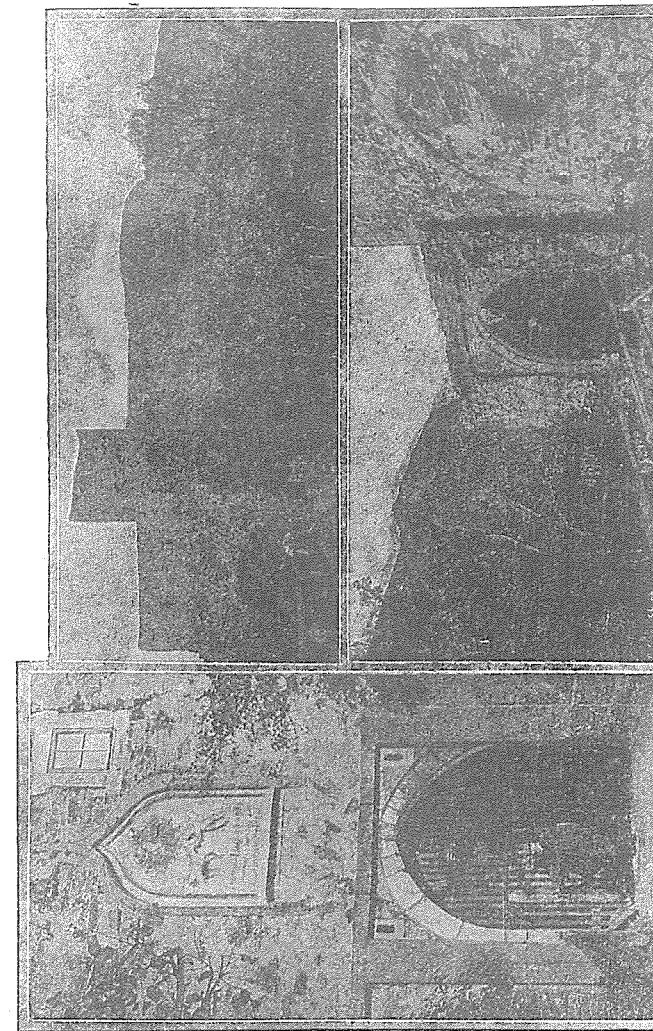
Pán hradu helštýnského Ota, odejel do boje, zanechav doma sličnou choť, paní Kunhutu s dvěma dětmi Jiruškou a Otíkem. Nepřítomnosti jeho užil Olda ze Skutče, důvěrný jeho přítel a znemožniv útěk tajnou chodbou, od níž klíč kdysi při poháru vína uzmul panu Otovi, jal se dobývat hradu, aby se zmocnil paní Kunhuty. Té však přece pomoci hradní čeledi podařilo se uprchnouti a pan Olda ze Skutče našel hnízdo prázdné.

Když Olda ze Skutče odjížděl se svou čeledí od hradu Helštýna, zanechávaje dalších útoků na hrad, dlela paní Kunhuta již u příbuzných na Krumlovsku, kdež chtěla v bezpečí čekati návratu milovaného chotě.

Rytíř Ota zatím mnoho vzpomínal na věrnou svoji paní a rozmilé dívky, často toužebně zahleděl se v šírou dál, obrázek

*) Z. Kr. VIII. ročník, čís. 3, str. 91.

míleho hradu nabýval vždy zřetelnějších obrysů ve snění rytíře, že zdálo se mu slyšeti i veselý smích dítek, s máti laškových. A když ze snění podobného se probral, poznal s bolestí, že obrázek ten jest pouhým přeludem rozháraných čivů.

Hrad Helštýn. První brána, druhá brána se znakem, třetí brána.

Řinčení mečů vzpamatovalo rytíře úplně, vrátíc jej drsné skutečnosti, hrozící každou chvíli ránou v hrud' z ruky záluďného nepřitele. Věrný sluha rytíře, Hyncí, pamatoval v takových chvílích svého pána na povinnost, chrániti život svůj pro choť milovanou a dívky. Takovými řečmi docílil obyčejně věrný

Hyncí, že pán jeho pozapoměl na své touhy, a kryl ostražitěji svůj život.

Těžko však brániti se nepříteli, když zrada nedaleko číhala v podobě lstivého Oldy ze Skutče, jenž za každou cenu chtěl odstraniti rytíře Otu. Olda ze Skutče dojel na bojiště právě když se rozrušil boj. Náhodou podařilo se mu přiblížit se k čeledi Oty Helštýnského a tato příležitost byla mu vítána.

Rytíř Ota statečně se probíjel řadou nepřátel. Pojednou zaskočil mu cestu rytíř v temném brnění se spuštěným hledím a celou silou napadl Otu, jenž sotva mohl meč pozvednouti, když rána dopadla na jeho rámě, těžký meč profal brnění a zaryl se do ramene. Z ruky Oty vypadl meč a raněný rytíř kácel se s koně. — Pustý smích ozval se z pod hledí cizího rytíře, leč v tom hbitý Hyncí zasadil mu tak silnou ránu do hlavy, že s rozpřaženými rukama skácel se na zem vedle Oty, sténajícího bolestí, jehož rána byla bolestná, ne však životu nebezpečná.

Zatím boj utichl, protivníci ustali a sbírali své raněné. Hyncí nad pánem svým hořekoval, brzy však podařilo se mu vzpamatovati rytíře Otu úplně a když chtěl ho odnésti v bezpečí, pohlédli oba na tvář neznámého rytíře, jehož hledí se ranou Hyncího odsunulo tak, že bylo snadno poznati Oldu ze Skutče, jemuž pustý úsměv ztuhl ve tváři v jakýsi trpký úšklebek nad trestem, který ho stihl za zradu přítele, jemuž chtěl uloupiti nejdražší poklad, milovanou choť.

»Olda ze Skutče!« vykřikl oba překvapení bojovníci, pán i sluha. Leč Hyncí věděl lépe, než jeho pán, oč zrádnému Oldovi šlo. »Bidák, došel odplaty. Byl ti Olda ze Skutče, pane můj, proradným přítelem. Na tvou sličnou choť si ostřil spár, ale Bůh nedopustil, aby zrada zvítězila. Nechmuř čelo, pane můj, jemu se dobře stalo! Zmije neuštkne již tebe ani paní Kunhutu.« Hyncí byl nezvykle vzrušen a zlostně odkopl meč rytíře Oldy.

Rytíř Ota neobyčejně zasmušen stál nad Oldou. Zdála se mu podobná zrada nemožnou. Olda ovšem nevynechal příležitosti navštívit hrad Helštýn, ale kdož věděl, jaký magnet hezkého přítele lákal. Konečně přejel si rukama čelo: »A tys, Hyncí, věděl a nepověděl, jakého přítele to mám«, pravil sluhovi, trpce se znova zahledv v bledou tvář Oldy. »Ba, pane můj, mělš to kozla v květníci, ne přítele! Nepověděl jsem proto, že bys nebyl uvěřil. Dnes můžeš již uvěřiti slovům věrného Hyncí.« Sluha se rozesmál, hned však uštal. »Pane můj, pojďme! Tu není místa pro raněné. Nesmíš se nad zrádcem tím rozčilovati, zbytečně bys horečku si přivodil a co by paní Kunhuta, dceruška tvoje a maličký rytíř doma!« — Hyncí odtáhl rytíře v bezpečí.

Po krátké době rána zcelena a rytíř se vrátil i s čeledí. Jaké však ho čekalo překvapení. Hrad byl opuštěný, dobře uzavřený, že ani sám, pán hradu, do svého útulku nemohl. »Pro-

bůh, co se tu stalo?« Hyncí běhal zděšeně kol hradu, troubil, seč síly stačily, však žádná odpověď, jen hejna kavek nad hradem kroužících táhle skřehotala.

I dali se do kopání nové chodby, vedoucí směrem ku Krásnici, hoře k Drahotuším těsně u Helštýna se zvedající. Jinak se do hradu nemohlo. Dábelská chodba byla dosud plna vody a můstek byl krátký. Kde vzítí pak i dále klíče od nedobytných dvířek k bezedně studni? Rytíř si vzpomněl, že nosil vždy klíč při sobě, s úlekem však poznal, že zmizel z jeho pasu. Hyncí uhádl, ale mlčky horečně kopal chodbu zároveň s ostatními zbrojnoši.

Konečně se dostali dovnitř. Hrad opuštěn. Jen v kterémsi komnatě na stole ležel list sběžně paní Kunhutou napsaný, v němž oznamuje, že prchá před zrádným Oldou, kam, že rytíř Ota bude věděti.

Bodejť by nevěděl! Zajásal, Hyncího zulíbal do červena, protože on, jeho sluha, zbavil ho zmije té proradné. A spěchal k paní své a dětem na Krumlov.

D r o b n é z p r á v y .

Z dějin obce Paršovic, kostela i fary. Pamětní kniha, se vzornou péčí p. děkanem Sehnalem — bývalým paršovským farářem — upravená, vykládá nám toto: Paršovice jsou osada původu starého a jak četné mohyly s popelnicemi vykopané, obzvláště na čís. 3 (nynější majitel p. Antonín Kučera) dosvědčují, byla zde již za dob předkřesťanských, tedy ve století osmém, osada. Nejstarší kostely v kraji zdejšími byly v Hlinsku, Špičkách a Paršovcích. V inventáři z r. 1806 zaznamenán jest starý stříbrný kalich, který nesl nápis: »Matai Kostrouch, Mikulass Wawra 1059.« — Rodina Kostrouchů byla na dvořstvích čís. 10 v Paršovcích a čís. 10 v Rakově. Obec Rakov je dle toho asi téhož stáří jako Paršovice. Že ve století 16tém zde kostel i fara byla, možno tvrditi s určitostí. Jeden zvon na věži, vážící 2 $\frac{1}{2}$ q, měl nápisem letopočet MCCCCIII (1503), a druhý 130 kg nesl letopočet 1576. Že tyto zvony nebyly na nějaké zvonici, nýbrž na kostele, lze s naprostou jistotou tvrditi. První lokální kaplan zdejší poznamenal v r. 1804, kdy starý kostel ještě stál, neboť chrám nynější byl r. 1826 dostavěn, že »kostel je prastarý, z tvrdého materiálu postaven; presbytář a celý strop z desek, dlažka z cihel; má 3 okna, starou kazatelnu, staré naprosto špatné varhany, délka kostela je 10 a šířka 3 sáhy; dřevěná věž, na špičce železný kohout. Kdo byl zakladatelem kostela známo není.« — Za dob tak zvané reformace zasáhlo

hnutí to i lid na Záhoří a fara paršovská přeměněna byla na faru »českých bratří« a bývali zde českobratrští faráři až do konce století 17tého. V knize »Fisně chval božských«, vydané v r. 1620 od Tobiáše Závorského, děkana z Doubravic, rodáka lipenského — jmenuje se tehdejší českobratrský farář paršovský »Joannes Skoczewini.« Které obce tenkrát ku faře zdejší patřily, jisto říci nelze.

Když však při protireformaci fara bratří českých zde byla zrušena, rozděleny jednotlivé osady k duchovní správě okolní a to Opatovice přifařeny do Všechovic, Paršovice, Rakov a Valšovice do Soběchleb. Frant. Výlet.

První brambory v našich krajích. R. 1925 bylo tomu 350 let, co byly dovezeny k nám do Evropy z Ameriky brambory, o jejichž rozšíření se tehdy postaral také anglický válečník a dobrodruh František Drake, nar. r. 1545 a zemělý za třetí své výpravy do Ameriky r. 1596 na zimnici a pohřbený v moři. První seznámil s nimi londýnské labužníky, ale během času dostaly se z Prahy i k nám a hlavní zásluhu o rozšíření bramborů čili »zemjáků« v našich krajích — hlavně na Přerovsku — má baron Arnošt Petráš z Peklina, pán na Přerově, Čekyni, v Penčicích a Lhotě (1766—1777). V mužných letech byl rakouským generálem, ale ve stáří rád se zdržoval na svém českyňském, jednopatrovém, do nepravdělného obdélníku stavěném zámku, kde se rád zabýval hospodářstvím, jak o tom ještě do nedávna svědčil v tavnějším parku postavený čtyřhranný, kamenný podstavec s latinským nápisem, který před 30 lety za svých studentských let jsem si tam opsal. Ve volném předkladu, pokud nápis bylo možno čísti, bylo tam vytesáno: »MDCCLXVI. Sad tento v této samotě, nikoliv snad pro sebe, nýbrž potomkům horlivě vysazoval Arnošt Petráš, pán na Přerově, dříve bývalý generál jízdy jeho císařské milosti, později však, vzpomínaje na lichou slávu, jen užitečný občan a rolník, alespoň nyní trochu v tomto oboru pracující, když ne před tím!« Tento příčinlivý pán koupil 9. dubna r. 1767 panství Přerov za 150.000 zlatých a byl velmi srdečně přivítán Přerovem. On to byl, co přivezl do Přerova zemáky, které miliony lidí zachránily od smrti hladem. Císař Josef II. měl proto Petráše rád a když jel r. 1772 Přerovem a mezi diváky uviděl i generála, seskočil s vozu, šel k němu a pravil: »Ach, pane generále, jak se urodily letos zemáky?« R. 1774 postoupili rodiče panství přerovské svému synu Františku Petrášovi a zdržovali se ponejvíce na nedaleké Čekyni, kdež si upravili už před tím tento zámek ku obývání. Nyní patří spolku okresní péče o mládež v Přerově. Alois Novák.

Za vydávání a redakci odpovídá Ant. Fröhlich, učitel v Dol. Újezdě u Lipníka n. B.

Tisk J. Slovák, Kroměříž.

»Tvořivá škola«. Měsíčník věnovaný otázkám praxe školy činné. Roč. II. Vychází nakladem R. Prombergera v Olomouci. Řídí R. Rosa a R. Pelišek. Předplatné na celý ročník (10 čísel o 240 stranách) 40 Kč. — Doporučujeme učitelstvu k hojnému odběru.

Vůdce dorostu. Roč. IV. Vychází každý druhý pátek mimo prázdniny. Ročně 20 čísel po 30 hal. Předplatné u odběratelů (nejméně 10 výt.) na rok 3 Kč. Redakce a správa v Brně, Husova 3.

Hudební Besídka, časopis pro mládež. Roč. III. Vychází měsíčně s výjimkou prázdnin. Předplatné 10 Kč. Vydavatel Ol. Pazdírek, hudební nakladatelství, Brno, Česká 32.

Osvětový věstník Brněnska, Jihlavska a Uh. Hradištska. Roč. III. Vychází 10. každého měsíce mimo prázdnin. Redakce a administrace v Brně, Jakubská 1. Nakladem Župního ústředí osvět. sborů v Brně. Ročně 10 čísel za 10 Kč.

Černá země, časopis lidové výchovný. Vydává Kulturní rada pro širší Ostravsko v Mor. Ostravě. Roč. III. Ročně 10 čísel za 20 Kč. Administrace v Mor. Ostravě, Purkyňova ul. 8.

Morava. Měsíčník pro život sociální, vědecký a umělecký. Řídí prof. M. Haškovec. Roč. II. Nakladem »Moravy« v Brně. Ročně 10 čísel za 20 Kč. Administrace Brno, Husova 3.

Časopis pro dějiny venkova s přílohou »Selský Archiv.« Řídí prof. Dr. Jos. Kazimour. Roč. XIII. Vydávají československé podniky tiskařské a vydavatelské v Praze. Vychází ¼ letně. Ročně předplatné 16 Kč. Administrace v Praze II., Hybernská 20.

Mláď. Obrázkové noviny pro mládež. Roč. X. Ročně 20 čísel po 8 stránkách. Administrace Brno, Husova 3.

»Vlastivědný sborník pro mládež župy olomoucké.« Roč. V. Ročně 10 čísel 6 Kč, i s přílohou 20 sešitů 12 Kč. Administrace v Kroměříži, redakce v Litovli.

»Zahrada Moravy.« Roč. IV. Ročně 10 čísel 8 Kč. Administrace v Malenovicích u Zlína.

»Naše Praha.« Roč. III., 10 Kč. Státní nakladatelství, Praha II.

»Náš rodný kraj« a »Vinoček.« Roč. V. Užhorod. Podk. Rus.

»Pod Lipany.« Roč. VI., 8 Kč. Český Brod.

»Od Kladského pomezí.« Roč. IV., Nové Město n. Metují.

»Pod Zvičinou.« Roč. VII., 9 Kč, Hořice.

»Kraj kalicha.« Roč. IV., 10 Kč. Tábor.

»Naše Polabí.« Roč. IV., 10 Kč. Brandýs n. Lab.

»Krajem Pernštýnův.« Roč. VII., 10 Kč. Pardubice.

»Vlastivědný sborník Podřipska.« Roč. IV., 7 Kč. Roudnice.

»Podoubraví.« Roč. IV., 10 Kč. Čáslav.

»Od Trstenického stezky.« Roč. VI., 10 Kč. Litomyšl.

*

Knihář Josef Souček

v Lipníku (v domě Okresní záložny)

provádí veškeré práce knihařské vkusně,

)-(pevně a co nejlevněji.)-(

Do Dolního Újezda a okolí!

Dovoluji si P. T. ctěnému obecenstvu oznámiti, že provádím

veškeré práce KOLÁŘSKÉ

Každou práci vyřídím solidně a k úplné spokojenosti P. T. zákazníků.

Ceny mírné!

MAXIMILIAN PAZDERA,

mistr kolářský

v Dolním Újezdě čís. 20.

(Za kostelem.)